

MOST

Bilten Udruženja useljenika iz bivše Jugoslavije u Izraelu

GODINA 61

BROJ 5

SEPTEMBAR/OKTOBAR 2013.

REČ UREDNIKA

DA LI JE ZAVRŠEN SOCIJALNI BUNT U IZRAELU?

Piše Milan Fogel

Nije, iako više nema šatora na glavnim ulicama Tel Aviva i drugih gradova, osim nekoliko beskućnika u parku kod Arlozorova. Kažemo nije, jer su mediji počeli ozbiljno da se bave socijalnom problematikom, a političari su primorani da preduzmu odgovarajuće ekonomske mere, koje će olakšati položaj većeg dela stanovništva.

Odmah da kažemo, daleko smo od krize koja je prisutna u skoro celom svetu, ali nezadovoljstvo postoji. Po prvi put Zavod za statistiku bio je prinuđen da objavi podatke o MEDIANU. Sigurno se pitate šta to znači? Ni ja nisam znao pa sam morao prvo da razrešim to pitanje. Do sada su objavljivani podaci o prosečnim platama u Izraelu, koje su na zavidnom nivou. Međutim, ako se uzme srednja vrednost od ukupnog uzorka, što znači da nije u pitanju aritmetička prosečna vrednost, dobijaju se sasvim drugi rezultati – tako se radi u savremenom svetu - najjednostavniji primer za aritmetički prosek u sledećem primeru $1+2+5=8$ je 2,66, a mediana je 2, fizički srednja veličina. Kada ovaj model primenimo na ukupan broj zaposlenih, za prošlu godinu postoje tačni podaci, prosečna plata je bila 9.149 šekela, a median 6.541. Prosečna plata u Izraelu u avgustu 2013. godine iznosila je 9.297 šekela. Ako na tu platu primenimo procenat mediana iz 2012, onda bi median u avgustu 2013. bio 6.720 šekela. Šta to znači? To znači da relativno mala grupa ljudi zarađuje mnogo više od proseka, a većina mnogo manje ispod proseka plata. Naravno, treba uzeti u obzir i da su u pitanju bruto plate, što znači da ni median, ni prosečna plata ne završe u tim iznosima na računu zaposlenih. Mediana je u

2012. bila 73,5% prosečne plate, dok je u 2008. bila 85,6% prosečne plate, a to znači da je za nekoliko godina zabeležen ozbiljan pad standarda najvećeg dela stanovništva.

No, to su sve proseci, a šta se stvarno dešava u porodici gde rade dvoje. Prema istim izvorima, žene zarađuju 30% manje od muškaraca – stvarno nepravda. Praktično to znači da jedna, na primer, četvoročlana porodica, posle umanjenja bruto plata za poreze i doprinose, ima mesečni prihod nešto veći od 12.000 šekela. Prema proračunima ekonomista, ispada da porodici, posle podmirenja svih troškova, ostaje još oko 1.000 šekela za neke druge potrebe. Ponovo se vraćamo na prosek i medianu. Kada se posmatra grupa prosečne medine, ispada da nije ni blizu sumi od 12.000 šekela, taj iznos se kreće oko 8.400 šekela. Ekonomisti su izračunali da je sve počelo još 2011. godine, kada se 31% stanovništva nalazilo u opasnosti od siromaštva. Te godine su stvarna primanja bila 60% manja od medijane! Radi poređenja, samo da kažemo, u Evropskoj uniji taj prosek i danas iznosi 17%, a u zemljama koje najviše pogađa ekonomska kriza, kao što su Portugal i Grčka, 20%. U Izraelu 70% zaposlenih prima platu koja je manja od proseka. Da bi stvar bila još gora, prema istim proračunima 40% dece nalazi se u opasnosti od siromaštva.

S obzirom da imamo skoro najveće carine u svetu, prihodi od poreza su veliki, što će reći država, zajedno sa prihodima po drugim osnovama, ima stalne velike prihode, te se postavlja pitanje gde su te pare. To ne možemo tačno da vam kažemo, iako je državni budžet potpuno transparentan i tačno možete videti kome i zašto su pare namenjene, osim za potrebe armije. Veliki deo budžeta jeste namenjen armiji, ali svima je jasno šta za nas znači borbena spremnost u okruženju u kome živimo. Novi ministar finansija, Jair Lapid, naše gore list,

nastavak na str 3

Bilten Udruženja useljenika iz
bivše Jugoslavije u Izraelu

Godina 61
Broj 4 - juli/avgust 2013.

Broj strana: 52

HOJ POB 2705
61026 Tel Aviv
Telefoni: 0503 556 841
0503 556 842
E-mail: hitahdut@gmail.com

REDAKCIJA

Glavni urednik Milan Fogel
e-mail:
milan.fogel@gmail.com

Urednik hebrejske strane
Moše BenŠahar
bensha1@gmail.com

Članovi redakcije: Avraham Atijas,
Miriam Aviezer, Ivica Čerešnješ,
Višnja Kern i Dušan Mihalek

POZIV ČITAOCIMA

Sudeći po vašim pismima i telefonskim pozivima izgleda da ste uglavnom zadovoljni sadržajem Mosta?

Međutim, kao urednik, moram reći da saradnja nije obostrana. Mi se trudimo, a vi se oglašujete o pozive na saradnju. Možda, ipak, ima nešto što biste želeli da podelite sa čitaocima Mosta, neka vest, neko sećanje iz dalje ili bliže prošlosti.

Neko mi je rekao da mu je nezgodno da piše, jer je prilično zaboravio jezik iz bivše Jugoslavije. Nemojte to da vas brine, sve će biti napisano onako kako treba!

Pišite, šaljite nam interesantne fotografije, za vas će uvek biti prostora u Mostu!

Urednik

Delatnost arhiva" EVENTOV"

august – oktobar 2013
priredila Miriam Aviezer

p r i m l j e n o

- Virtualna izložba istorije sinagoge u Rijeci poslao, Filip Kon i grupa jevrejske omladine ŽO Rijeka
-Spisak žrtava holokausta snimak, spomenik na kojem su uklesana imena Jevreja Opatije i okoline stradalih u holokaustu i još dva snimka iz prošlosti ŽO Opatije, poslali, učenici gimnazije u Opatiji koji obraduju sudbinu Jevreja tog kraja. Uz to elaborat o Jevrejima Opatije, tada Abazzia, autor učiteljica i mentor u opatijskoj gimnaziji historičarka Sanja Dukic Simper

-Dokumentacija i spisak žrtava Holokausta iz ŠIDA, poslao istoričar Radovan Sremac

-Dokumentacija i popis žrtava holokausta- Bosanski Šamac, poslao, iistoričar Nikša Nezirović

-Dokumentacija i snimci spomenika i stambenih objekata u Sloveniji, naročito u Murskoj Soboti, Ivica Čerešnješ, stalni saradnik arhive

-Studija i snimci iz istorije Jevreja Maribora, poslao, dr Petar Toš

-Spisak OLiM iz Jugoslavije koji su doselili u godinama 1948 do 1952 lađama

Radnik 1, Radnik 2 i Kefalosom, prikupila Naomi Niv
- Knjiga ŽENI sećanja prijatelja na Ženi Lebl, poklonila Ana Lebl

-Velika uokvirena svjedodžba o zasađenom gaju na ime Ženi Lebl u šumi Ramot Menaše, Kasica Keren Kajemeta, primljeno od K.K.L za arhivu povodom održane svečanosti

CENDO, Istraživački dokumentacijski Centar, Zagreb poslao diskete

Jewish Doctors in Croatia

Jewish demography

Social Survey, Zagreb 2007

Women in Holocaust

Opatija 2007 ,film. engl.

Izložba, Opatija 2007

poklonila dr Melita Švob

www.ccendo.hr

dokumentarijski-centar-svob@zg.t-com.hr

p o s l a t o

-podaci o Veri Erlih Stein, poslato Andreji Feldman

-dopuna podacima o Erihu Šlomoviću, uz pomoć Eve

Nahir, poslato filmskom režiseru Miodragu Certiću

-dopuna podataka o Jevrejima ŠIDA koji žive u

Izraelu, poslato Radovanu Sremac

- dokumentacija i foto snimci o Rozi Haker, poslato Nikši Neziroviću

-istorijski i lični podatci o Jevrejima
Dolnje Lendave, prosledjeno
advokatu Eranu Weberu

- Uspostavljene veze medju
istraživačima

Arhiv Eventov nalazi se u
Jerusalemu,

Hebrejski univerzitet Givat Ram
Haj tek

treba ugovoriti sastanak sa

Miriam Steiner Aviezer

0505742568

Dana Finci Jehezkel 0544322193,

Haim Damir Peković 9527633516

REČ UREDNIKA

nastavak sa 1. strane

nedugo pošto je postavljen za ministra, uzbunio je javnost podatkom da u budžetu postoji ogromna „rupa“. Rupa je skoro zakrpljena za samo 6 meseci. To znači da rupa i nije bila toliko velika, s obzirom da je mogla tako brzo da se „zakrpi“. Možda je to samo bila najava za nove namete, koji su već stigli, čak i cene poljoprivrednih proizvoda su počele ozbiljno da rastu, što dodano utiče na pad standarda stanovništva i svi su shvatili da standard stanovništva, pre svega, zavisi od volje političara. Mnogi su uvereni da političari rade u korist najbogatijih, što nikako ne bismo hteli da poverujemo, jer bi se u tom slučaju u još lošijoj situaciji našli najsiriromašniji, a oslabila bi i srednja klasa, koja je uvek bila stub društva.

Na početku socijalnog bunta u Izraelu, na prvom mestu se našla stambena politika. Za kupovinu stana u Tel Avivu i Jerusalimu potrebno je značajno više odvojiti iz mesečnih primanja pojedinca, nego što je potrebno u centru Nju Jorka ili Pariza. Država čini napore da se položaj mladih, koji nisu imali nikakvu perspektivu da kupe stan, poboljša raznim merama - od povoljnijih kredita, do jeftinijeg zemljišta na kome se gradi i drugo. No, ipak zabrinjava činjenica, o čemu se sve više govori, da mladi u sve većem

broju napuštaju Izrael. To znači da će država, čitaj političari, morati mnogo ozbiljnije da se pozabave standardom velikog dela zaposlenih, a i onih drugih, jer ni broj nezaposlenih nije mali, ali nećemo više o politici.

IZVORI:

<http://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1000796556>

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4449964,00.html>

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4450785,00.html>

<http://www.calcalist.co.il/local/articles/0,7340,L-3616194,00.html>

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4441447,00.html>

MAKABIJADA U IZRAELU

Priredio M.Fogel

Jula meseca ove godine Makabijada u Izraelu okupila je učesnike iz pet zemalja bivše Jugoslavije i to: Srbija, 18 učesnika, po 4 učesnika iz BiH i Makedonije, iz Slovenije 2 i Hrvatske 1. Naravno, najviše učesnika je bilo iz Izraela, 2.270, a iz SAD, kao i obično kad su u pitanju Jevreji iz ostatka sveta, najbrojniji su bili Amerikanci, 1.100 učesnika. Sve ukupno više od 9.000 učesnika iz preko 70 zemalja! Ovo je bila najmasovnija Makabijada do sada, inače, treća po veličini sportska manifestacija u svetu.

Na otvaranju Makabijade bilo je prisutno oko 40.000 gledalaca i to većinom sa plaćenim ulaznicama! Makabijadu je svečano otvorio predsednik Izraela Šimon Peres, a baklju je zapalila Ali Rajsman, američka gimnastičarka, dobitnik zlatne medalje na olimpijskim igrama.

Balon sa državnim oznakama iz Srbije - najbrojnija ekipa iz bivše Jugoslavije

Što se tiče učesnika iz bivše Jugoslavije, postojala je ideja da oni zajednički nastupe na Makabijadi. Moramo reći da regionalna saradnja na Balkanu jevrejskih opština i saveza dobija sve veći legitimitet, ali zajednički nastup (možda pod starom jugoslovenskom zastavom?!) nije prihvaćen i to sa opravdanim razlogom. Osim obeležja zajedničke ekipe, problem bi bio i odnos prema vlastima u pojedinim republikama. Naime, iako Jevreji sigurno nisu bili krivi za raspad Jugoslavije, sada bi verovatno bili optuženi da krnje suverenitet novostvorenih država. Jevreje krive za sve i svašta i bila je dobra procena da nam novi problemi nisu potrebni.

Prema izveštaju Grombanovskih iz Makedonije samo su dva učesnika iz bivših Yu republika osvojili medalje i to iz Makedonije Igor Petrovski iz Tetova – bronzana medalja u šahu i predstavnici iz Slovenije. U intervjuu koji je dao nakon takmičenja Igor je rekao: „Moja očekivanja su bila da budem negde oko 20. mesta. Srećan sam zbog uspeha na Makabijadi... Prioritet mi je fakultet, sada će šah malo u stranu“.

Malobrojna ali uspešna ekipa iz Makedonije

Da se podsetimo: Prva Makabijada je održana u Tel Avivu 1932. godine, na kojoj je učestvovalo 400 sportista. Godina nije izabrana slučajno, to je bilo tačno 1800 godina nakon ustanka Jude Makabejca protiv grčkog okupatora. U znak sećanja na herojski otpor Makabejaca, mnoge sportske organizacije širom sveta, kao i ova manifestacija u Izraelu, nose ime Makabejaca.

Zanimljivosti: - Na drugoj Makabijadi 1935. godine bilo je 134 sportista iz Nemačke, što je izazvalo ogorčenje nacističkih vlasti. Desetak Jevreja je tada ostalo u Palestini i tako preživelo Holokaust. Ove godine na Makabijadi je učestvovalo oko 200 Jevreja iz Nemačke.

- Prema nekim procenama, svaki put posle Makabijade u Izrael se useli oko 5% učesnika. Dobro došli!

- Jevreji iz 20 zemalja prvi put su učestvovali na Makabijadi.

- Igre je pomogao američki milijarder Džefri Sudikof, prema procenama, sa sumom od 700 do 860 miliona dolara.

ZANIMLJIV PROJEKAT IZ RIJEKE

Mi smo učenici Gimnazije Eugena Kumičića Opatija, Hrvatska. Naša nas je profesorica i mentorica Sanja Simper uputila Vama.

Bavimo se istraživanjem židovskih žrtava drugog svjetskog rata koji su živjeli na području Opatije. U projektu surađujemo s civilnom organizacijom Documenta - Center for dealing with the past, Zagreb i udrugom antifašista Opatije i Liburnije.

Na Židovskom groblju u Opatiji nalazi se Spomenik židovskim žrtvama drugog svjetskog rata na kojemu se nalaze pedeset i dva imena žrtava.

Za potrebe izložbe o događajima i ljudima stradalima u drugom svjetskom ratu, o kojima istražujemo prikupljanjem podataka o spomenicima podignutima nakon drugog svjetskog rata, molili bismo Vas da nam date na uvid fotografije (ako ih imate) stradalih židova iz Opatije, I tako obogatite našu izložbu. Popis imena je u prilogu.

Naš cilj je osvijestiti naše sugrađane o strahotama koje su se tada dogodile, a mogle bi se, nažalost, zaboraviti.

Bili bismo Vam vrlo zahvalni za suradnju!

Učenici: Čaušević Mia, Milekić Ivona, Puž Andrea, Ropac Loren, Zorić Tina

Scuola di Stato per gli alunni di razza ebraica Cosala, di Fiume - Fotografija iz arhiva bivše učenice, Nevenke Wortmann iz Rijeke, koja je na slici u najdonjem redu, sedma po redu s lijeva na desno.

OBNOVA SINAGOGU U RIJECI

Poslije puno neuspjeha uspio sam staviti na You tube film o obnovi sinagoge.

U filmu se pojavljuje i moj tata kao predsjednik i ja kao predsjednik omaladine. Filip Kohn

link:

<https://www.youtube.com/watch?v=CjbBu2giVUc>

SUKOT U ŠUMICI

Tekst i fotografije Nisim Mandil

Ove godine kao da nas je bilo manje nego obično. Zato je atmosfera, kao i uvek, bila odlična. Sreli su se stari prijatelji, što baš i nemamo često prilike, s obzirom da živimo širom Areca, a i godine nas stižu... Ipak, sve više dece vidamo na našim susretima, tako da će, verovatno, tradicija okupljanja biti sačuvana. Jedino što bih mogao da preporučim organizatorima da ne menjaju mesto sastanka. Možda je to razlog što nas je bilo manje na jednom mestu.

Mladi, hvala Bogu, osvajaju svet!

Marina Tošić i njeni prijatelji još jednom su nas podsetili na stare pesme iz starog kraja

Rut i Josef Žamboki – ne zaboravljaju se ni romanse

Miriam je ponovo bila glavni organizator tombole, a deca su sa nestrpljenjem čekala da se otvore paketići.

Dim se širio na mestu gde smo se okupili, ali niko se nije žalio. Svi su znali da stiže ukusan zalogaj sa roštilja.

Prijateljice i suorganizatori s leva na desno: Višnja, Olja i Miriam

Kratko vreme imali smo prilike da vidimo na You Tube našu predsednicu Juditu Zekić Koen kako vodi kolo. Naravno, bila je na čelu, kako i dolikuje predsedniku. Na žalost, ne možemo da vam prosledimo link, jer je odjednom zatvoren, pod obrazloženjem da je u pitanju privatni snimak?! Potrudimo se da vam za sledeći broj pripremimo dokaz da je Judita stvarno uvek na čelu! Do sledećeg susreta, Šalom!

INCIDENT U VOJSCI VOJNICI VERNICI OSTALI BEZ PEJOT

JTA

Nakon što su se dva vojnika žalila da im je brica, dok ih je šišao, odsekao pejot (dugačke zulufe), verske partije protestovale su kod ministra odbrane, tražeći verske slobode za vojnike vernike. Međutim iz Armije su već ranije stigle direktive da vojnici prema svojim verskim uverenjima mogu da nose pejot i puštaju bradu.

Da li će vernik, koji češka bradu i uvrće pejot, jednog dana služiti vojni rok?

Ministar odbrane je na raspravi u Knesetu rekao da mu je poznat incident i da je istraga u toku. Takođe je dodao da se incident dogodio u vojnom zatvoru, gde su se našli vojnici vernici. Predstavnik ŠAS- je istom prilikom optužio vojne vlasti da su zatvarale vojnike vernike zbog odbijanja da obriju bradu. Ministar odbrane je rekao, ukoliko je to tačno, da su to u svakom slučaju pojedinačni incidenti i da se to više neće ponoviti.

EKSPLODIRALA BOMBA U AUTOMOBILU PRASAK LIČIO NA RAKETNI NAPAD

Iz domaće štampe

Za samo 10 dana u Aškelonu su se čule dve velike eksplozije. Ova druga je po snazi eksplozije ličila na raketni napad iz Gaze. No, pošto se sirene na uzbunu nisu čule, građani su se brzo smirili. Međutim, kad je na vestima objavljeno da je verovatno u pitanju obračun među mafijašima, to je donelo dodatno uznemirenje, jer je druga eksplozija bila skoro u samom centru grada. Srećom niko od građana nije stradao, osim onoga kome je podmetnuta bomba u auto bila namenjena. U teškom stanju je

prebačen u bolnicu Barzilaj, koja se nalazi nedaleko od mesta događaja. Predpostavlja se da je povređeni Avi Biton, poznat policiji od ranije, član jedne od najjačih mafijaških organizacija na jugu, a da je napad na njega deo obračuna sa drugom grupom, sa sedištem u Aždodu.

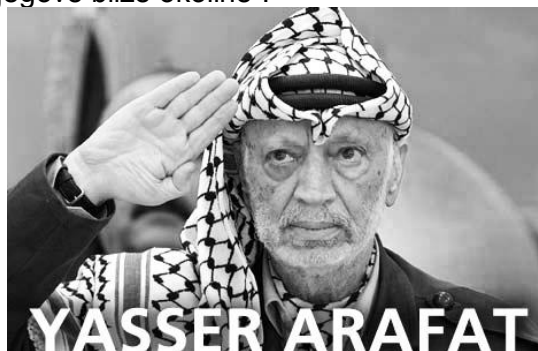
Međutim, izraelsku javnost su zabrinuli sve češći obračuni među mafijaškim grupama širom Izraela. Što se mirnih građana tiče, ovi obračuni ih mnogo ne zanimaju, ali policija mora da se što pre uhvati u koštac sa ovim problemom, jer u tim obračunima lako mogu da stradaju i nevini stanovnici. Policija je najavila oštrije mere protiv kriminalaca.

ARAFAT JE UBIJEN

Izjavila je Suha, Arafatova udovica

JPost/izvod

Na osnovu izveštaja švajcarskih forenzičara, koji su utvrdili tragove radioaktivnog polonijuma²¹⁰, koji bi mogao biti uzrok smrti palestinskog lidera, Suha Arafat je izjavila da je to kriminal i političko ubistvo. Iako su nakon prvih sumnji da je Arafat otrovan mnogi optuživali Izrael za njegovu smrt, Suha je bila uzdržana i rekla da je Arafat, zbog potpisanog mirovnog sporazuma sa Izraelom u Oslu 1993. i kasnije 2000. godine, imao puno neprijatelja – isto kao i naši državnici – i traži istragu o tome ko je ubio Arafata. Naime, Suha je od eksperata saznala da je Arafatu verovatno stavljen polonijum 210 u kafu, čaj ili vodu, a to je mogao da uradi samo neko „iz njegove bliže okoline“.

Oglasili su se odmah i palestinski zvaničnici, koji optužuju Izrael za Arafatovo ubistvo – drugo se nije moglo ni očekivati, neće, valjda, priznati da su ga oni sami ubili!

Izraelski zvaničnici demantuju bilo kakvu umešanost u Arafatovo eventualno ubistvo, istraga je još u toku, navodeći, između ostalog, da je Arafat imao 75 godina kada je umro i da je do tada vodio veoma nezdrav život. Pored toga, izraelski zvaničnici ističu da je Arafat pre odlaska u Pariz, dve i po godine bio u izolaciji u Ramili, njegovom poslednjem sedištu, i da Izraelci nisu imali pristup do Arafata.

Arafat je umro 2004. godine u Parizu.

KINESKA BANKA PERE NOVAC PALESTINSKIH TERORISTA

Piše Jonah Đeremi/izvod

Ključni svedok, koji se prema sudskim dokumentima zove Uzi Šaja, nedavno se obratio pismom Centru za pravne aktivnosti u Jerusalimu i najavio da je „sklon da svedoči“ protiv Centralne banke Kine u slučaju finansiranja terorizma.

Uzi Šaja tvrdi da je već podneo pismenu izjavu, navodeći da je lično bio prisutan 2005. godine na ključnim sastancima između izraelskih i kineskih zvaničnika, na kojima su Izraelci pružili Kinezima dokaze da su Islamski džihad i Hamas koristili Centralnu banku Kine za pranje i prenos novčanih fondova.

Kineski zvaničnici tvrde da bi Šajevo svedočenje bilo netačno (lažno), a diplomatskim putem je zaprećeno da će se otkazati poseta Kini izraelskog premijera Benjamina Natanjahua, ukoliko vlada ne spreči Šaja da svedoči.

Međutim, stvari nisu tako jednostavne. Mogućnost sprečavanja Šaja da svedoči u američkom pravosudnom sistemu „razbesnelo“ je američke partnere, koji već vode postupak protiv Centralne banke Kine, pod sumnjom da su prale novac za palestinske terorističke grupe. Sudski postupak u Americi pokrenuli su roditelji Daniela Vulca, koga su islamski teroristi ubili pre dve godine u Tel Avivu. The Wall Street Journal ističe da je sudski postupak stavio premijera Benjamina Natanjahua u procep između negovanja rastućih ekonomskih odnosa sa Kinom i borbe protiv terorizma.

Uskoro ćemo znati ko je pobedio, diplomatija ili realnost, koja može da ide na štetu Izraela.

U NEMAČKOJ SVE VIŠE JEVREJA

AFP

Uoči 75. godišnjice pogroma, nazvanog Kristalna noć, nemačka kancelarka Angela Merkel pozvala je Nemce da budu oprezni zbog opasnosti od antisemitizma. Dana 9. novembra 1938, takođe poznatog kao "Noć slomljenog stakla", nacisti su opljačkali i polomili prozore na jevrejskim radnjama širom Nemačke, zapalili su 300 sinagoga i sakupili 30.000 jevrejskih muškaraca za odvođenje u koncentracione logore. Oko 90 Jevreja je ubijeno te noći.

Nemačka kancelarka Merkelova pozvala je "sve ljude u ovoj zemlji, da pokažu svoju građansku

hrabrost i spreče bilo koji oblik antisemitizma, koji se ne toleriše." Ona se požalila da je "gotovo neobjašnjivo, ali i realnost, da nijedna jevrejska institucija ne može da opstane bez policijske zaštite."

Davidova zvezda u Rostoku – „Zapamti, nikad ne zaboravi“

Uprkos tome, istakla je Merkelova sada postoji uspešna jevrejska zajednica u Nemačkoj, sa prilivom Jevreja iz bivšeg Sovjetskog Saveza. Prema podacima Centralnog saveta Jevreja u Nemačkoj, trenutno ima oko 200.000 Jevreja u zemlji.

Merkelova je opisala događaje u Kristalnoj noći, kao "jedan od najmračnijih momenata u nemačkoj istoriji."

TRGOVINA NACISTIČKOM PROŠLOŠĆU

eBay, najveća aukcijska kuća na internetu, uklonila je sa svojih listi oko 30 stavki, koje se odnose na simbole Holokausta. Među njima se nalazila odeća koje su nosile žrtve Aušvica, ali i kompletna uniforma koju je koristio poljski pekar, koji je i sam nastradao u nacističkom logoru smrti. Aukcionar eBay je ponudio u dobrotvorne svrhe donaciju od 25.000 funti sterlinga, rekavši da oni ne dozvoljavaju listinge ove prirode i da je eBay posvećen zapošljavanju hiljada ljudi koji vode računa o politici sajta, odnosno on line prodaje, kao i da se već danas koristi najnovija tehnologija za otkrivanje ovakvih nedoličnih ponuda. eBay ima na milione listinga i stvarno nije lako pratiti šta se sve nudi na prodaju, ali, i to treba reći, eBay od svake prodaje ima prilično veliku proviziju.

Daljim istraživanjem otkrivene su ponude logoraških cipela, četkica za zube, traka sa žutom Davidovom zvezdom, koje su nacisti koristili za identifikovanje i progon Jevreja i drugo. Svi ovi predmeti su u postupku skidanja sa aukcijskih listi.

IZLOŽBA POSVEĆENA PRAVEDNICIMA EX JUGOSLAVIJE

Piše Nenad Fogel, fotosi Jugoslav Rakita
Premijernim otvaranjem Putujuće izložbe o dobrim ljudima i promocijom knjige *Holokaust u Jugoslaviji* ostvarena je želja Jevrejske opštine Zemun da se oda dužno poštovanje dobrim ljudima koji su spasavali Jevreje za vreme Drugog svetskog rata. Izložba je „putujuća“ jer će sledeće postavke biti upriličene u svim republikama bivše Jugoslavije i Izraelu. U prisustvu dela autora ovog značajnog projekta izložbu je otvorio ministar prosvete Republike Srbije Prof. dr Tomislav Jovanović. On je izrazio nadu da će ova izložba biti još jedan kamen utkan u temelj međusobnog razumevanja i poštovanja svih ljudi koji žive na ovim prostorima.

S leva na desno: Milan Fogel, urednik Mosta, dr Ruben Fuks, predsednik Saveza jevrejskih opština Srbije, Prof dr Tomislav Jovanović, ministar prosvete u vladi Srbije, Nenad Fogel, predsednik JOZ, Josef Žamboki, biznismen iz Izraela, Prof dr Olivera Milosavljević, Filozofski fakultet, Nećak Aleksandar, počasni predsednik SJOS i dr Olga Manojlović, Institut za noviju istoriju Srbije

Prisutnima su se obratili autori izložbe Nenad i Milan Fogel i jedan od autora knjige „*Holokaust u Jugoslaviji*“, počasni predsednik Saveza jevrejskih opština Srbije Aleksandar Nećak. U ime onih koji su zahvaljujući hrabrosti običnih ljudi preživeli strahote Holokausta govorio je Ing. Josef Žamboki iz Izraela, koji je, između ostalih, finansijski pomogao realizaciju projekta. Predsednik Saveza jevrejskih opština Srbije dr Ruben Fuks zahvalio se svim učesnicima ovog velikog projekta.

Svi posetioci dobili su na poklon knjigu „*Holokaust u Jugoslaviji*“, delo grupe autora, od kojih su dr Olivera Milosavljević i dr Olga Manojlović Pintar bile prisutne na njenoj promociji u Staroj kapetaniji. Saradnici autori na projektu su bili: Prof. dr Olivera Milosavljević, Prof. dr Ivo Goldstein, Muhamed Kreso i Ivica Čerešnješ, Dr Olga Manojlović Pintar, Žamila Kolonomos Sadikario, dr Marjan Toš, Aleksandar Nećak. U knjizi je objavljen spisak do sada priznatih svih pravednika iz bivše Jugoslavije.

Sala Stare kapetanije bila je mala da primi sve posetioce na otvaranju izložbe.

Prof. dr Olivera Milosavljević
u ekskluzivnom autorskom tekstu govori o značaju Izložbe i prateće knjige.

O izložbi

Već izvesno duže vreme u savremenom svetu se vrši prerada prošlosti čiji cilj nije traganje za istinom o onome što se nekada desilo, već naprotiv, nova izgradnja prividnih temelja za opravdanje postojećeg. Iz potrebe da se savremenosti da novi identitet, a onda iz široko rasprostranjenog neznanja i nezainteresovanosti, prošlost se relativizuje i pojednostavljuje što vodi u njenu negaciju, a njeni akteri pretvaraju samo u prepoznatljive uglavnom kolektivne predstavnike danas shvaćenog dobra i zla, često međusobno zamenjujući mesta. Takva politika sećanja, koja se naziva i revizijom sećanja, ali se može označiti i kao falsifikovanje prošlosti, udaljava nove generacije od značenja, vrednosti i smisla one realne prošlosti u kojoj su živeli i umirali neki drugi ljudi.

Sasvim suprotno od tog zova savremene politike sećanja, ova izložba pruža višestruka saznanja. Ona pokazuje da nijedna prošlost nije crno-bela, da nije pravolinijska, ni prosta, i da njeno pojednostavljeno prikazivanje vodi u

jalovo samozavaravanje. Ona pre svega pokazuje da dobro nije uvek samo na jednoj strani, kao što ni zlo nije ekskluzivno svojstvo samo druge strane.

Svako društvo i prošlo i savremeno, ima i svetlu i tamnu stranu zato što pojedinci koji ga čine predstavljaju jedinke sa svim ljudima svojstvenim osobinama, i onim blistavim, i onim surovim, koje nikakve nacionalne, ideološke ili statusne podele ne mogu da ponište ili nivelišu. Zato otkrivanje one svetle strane jednog društva ne može da poništi i prisustvo one druge, tamne strane. Ma koliko bila zla vremena, kao što je nesumnjivo bio Drugi svetski rat, ona ne mogu od humanih ljudi da naprave loše, kao što nikakvo naknadno pravljenje uopštenih slika kolektiva prisvajanjem samo onih dobrih, od njihovog „ja“ ne može da napravi „mi“. Prikazivanje pravednika kao konkretnih pojedinaca, onih koji su svoju humanost i zaštitu drugih i u tom trenutku slabijih stavili iznad sopstvenog samoodržanja, ne može da poništi činjenicu da su neki drugi pojedinci bili odgovorni za njihovo stradanje i da su sopstvenu ideologiju stavili iznad elementarne humanosti. Ni obrnuto, činjenica da su pojedinci pomagali egzekutorima, ne može da pokrije činjenicu da je uvek i svuda bilo i pravih velikih ljudi. U krajnjoj liniji ovo pokazuje zašto ne postoji ni kolektivna krivica, ni kolektivna nevinost, već samo dobri i loši pojedinci, ali zato postoji kolektivna odgovornost za način na koji se i jednih i drugih sećamo.

Ljudi o kojima je ovde reč, pravednici koji su sve učinili da spasu Jevreje kada je to bilo surovo opasno, nisu imaginarni „mi“ kako se to danas voli da kaže kad god je reč o nečem dobrom. Oni su konkretni ljudi koji imaju svoje ime i prezime, kao što su i na onoj drugoj, ružnoj strani takođe bili konkretni ljudi sa svojim imenima i prezimenima. Problem društava sa nepoznavanjem sopstvene prošlosti, a to znači i sa manjkom samosvesti, je što u haosu neznanja i manipulacije novim politikama sećanja, pristaju da im ostaju nepoznata imena ovih velikih ljudi, često čak i njihova dela, a da im imena i slike onih drugih krase nadležstva i nasilno se uvlače u „panteon nacionalnih veličina“.

Ova izložba ima cilj da sačuva sećanje na velika dela malih ljudi. Ako ona podstakne pojedince i na razmišljanje o promeni egoističke paradigme savremene politike sećanja, njen učinak će biti potpun.

IZLOŽBA u BiH MELITA KRAUS

Iz strane štampe

S 29 slika, rola i crteža s temom židovskih mitova, legenda, jidiš pjesama i proze židovskih pisaca – Singera, Babelja, Rotha i drugih, u franjevačkoj galeriji Široki Brijeg od 16. listopada predstavila se hrvatska slikarica Melita Kraus. Do 14. listopada trajala je njezina izložba u Sarajevu, s motivom spaljena grada koji se obnavlja i u autoričinim mislima.

Na otvaranju je govorio i Zoran Mandlbaum (prvi s leva) iz Mostara, Melita Kraus u sredini i fra Vendelin Karačić

U Franjevačkoj galeriji otvorena je izložba slika slikarice i ilustratorice Melite Kraus, pod nazivom „Moj gradić Beltz“. „Ovo je prvi poznatiji židovski umjetnik koji uopće izlaže u BiH. Ovom izložbom ćemo približiti židovski i katolički narod koji ima zajedničke korijene“, rekao je član Židovske zajednice u BiH Zoran Mandelbaum.

„Duboko uronjena u židovski folklor i misticizam, legende i priče s područja Srednje i Istočne Europe, te Rusije ova nas je umjetnica u kontinuitetu neodoljivo uvodi u prizore koji za neupućena promatrača često sličie motivima iz fantastičnih svjetova bajki. Egzistencionalna, povijesna i duhovna pozadina njezinih slika autentično je povezana s konkretnim židovskim legendama, pričama i pjesmama koje su židovske zajednice na području Europe kroz stoljeća održale duboko povezanima, sjedinjenima u vlastitim progonima i nesrećama, ali i obiteljskim slavljinama, rečeno je o slikama. Autorica je predstavila izložke, a puno lijepih riječi o djelima“, rekao je umjetnički voditelj Franjevačke galerije fra Vendelin Karačić. Izložbu je otvorio Josip Primorac,

savjetnik u županijskom ministarstvu obrazovanja, znanosti, kulture i športa. Izložba će biti otvorena do 4. studenoga.

Melita Kraus je rođena 1954. godine u Bjelovaru, a slikanjem se bavi od djetinjstva, ali je izlagati počela 1991. godine. Sudjelovala je na više od stotinjak grupnih i samostalnih izložbi, a njene radove nisu vidjeli samo ljubitelji slikarstva u Hrvatskoj nego i u Njemačkoj, Nizozemskoj, Francuskoj i drugim zemljama, a sada se ukazala prigoda da likovni svijet slikarice Kraus vide, po prvi put, poklonici likovne umjetnosti u BiH, a takva čast pripala je širokobriješkoj galeriji.

MARINA TOŠIĆ

NOVI USPEH NA MUZIČKOJ SCENI IZRAELA

Krajem avgusta 2013. se održao tradicionalni, jedanaesti "Festival haOud" u Tel Avivskom kulturnom centru i pozorištu "Cavta".

Po prvi put se na tom festivalu, među virtuoza na lutnji, uspješno predstavila i naša Marina Tošić, sa kompozicijama sa svog novog CD, inspirisanim bosanskim i balkanskim melosom, kao i klasičnom muzikom.

Događaj je zabeležila i televizija, jedan od najpopularnijih kanala u Izraelu – Kanal10, gost Marina Tošić

Sa njom su nastupili i naša draga Beki Klajn sa nekoliko Ladino romansi, Jakov Miron, Ben Dagović, Marina Israeli i Ella Grinbaum.

Marina sa prijateljima

Velika sala u Cavti je bila prepuna, a bila je prisutna i predstavnica bosanske ambasade Zanida Borić.

Koncert je održan pod pokroviteljstvom Hitahdut Ole ex Jugoslavija i gospodina Žambokija.

NEZAVISNA MUZIČKA SCENA DA LI JE U USPONU ILI PADU ILI, U STVARI, UMIRE

Nedavno je Thom Yorke, pevač grupe Radiohead, izjavio da je Spotify "poslednji prdež umirućeg tela". Glavni razlog za to je sistem isplaćivanja za autorska prava, koji čini taj servis "lošim za novu muziku". Formula kojom se Spotify služi je prilično komplikovana, ali možemo je sumirati na sledeći način: na kraju, novi i nezavisni muzičari su isplaćeni znatno manje od velikih izdavačkih kuća, za istu količinu puštanja muzike.

Dakle, potrebno nam je nešto novo, tvrdi Thom Yorke.

U ovom članku se nećemo baviti mogućim alternativama Spotify-u, već ćemo ispitati potrebe dve najveće grupe korisnika svakog muzičkog servisa – publikom i muzičarima. U suštini, obe grupe imaju isti problem koji čeka na rešenje – postoji previše dobre muzike i premalo vremena da se sva ta muzika odsluša.

Publika ima veliki broj mogućnosti za slušanje muzike, a većina muzičkih servisa su ili besplatni ili tzv. Freemium, što znači da su osnovne funkcije besplatne, a napredne koštaju. Dok god se držite stare dobre muzike, sve je u redu, ali ako poželite da otkrijete novu muziku, potreban vam je dobar filter. Objektivni filter, u kojeg možete da imate poverenja. Publiku ne zanima da li je muzika izdata od strane velike ili nezavisne (tzv. Indie) izdavačke kuće, ljudi jednostavno traže dobru muziku. Sa obzirom da najveći filteri, kao što su tradicionalne radio stanice, televizijski programi i veliki muzički servisi, preferiraju muziku velikih izdavačkih kuća, većina nove muzike koja dolazi do ušiju tzv. „mainstream“ publike je izabrana iz kataloga od oko 5000 muzicara i grupa koji imaju ugovore sa velikim izdavačkim kućama, a ne od ostalih više od 8 miliona nezavisnih grupa i muzicara.

Takođe, u eri napredne tehnologije, ljudi traže ugodni korisnički doživljaj. Moderni internet sajtovi pružaju jednostavne interfejsse koji štede vreme. Uzmimo koncept Fejsbuka i

ostalnih društvenih mreža za primer – ne morate da posetite desetine raznih sajtova da bi došli do informacije. Sve je u vašem News Feed-u. Vaši prijatelji i stranice koje pratite vas „hrane“ sa svime što želite da znate. Oni su vaši filteri i to vam omogućava da ostanete na jednom sajtu i i tu da dobijete svu potrebnu informaciju. Propustićete, naravno, par stvari, ali u svakom slučaju, kao što se to dešava i sa muzikom, postoji previše informacija, a vaša okolina povećava šanse da se informišete na način koji vama odgovara.

Sledeća tema o kojoj je važno razgovarati je svest publike da problem uopšte postoji. Većina nije ni svesna da nema priliku da čuje mnogo dobro muzike. Da li ste znali da, u proseku, vidite samo 12% od informacije koju vaši prijatelji podele na Fejsbuku? Jedna od posledica toga je da imate šanse da vidite u vašem News Feed-u 1 od 8 pesama koje vaši prijatelji dele sa vama (u stvari, situacija je još gora, sa obzirom da Fejsbuk preferira da pokaže druge tipove informacije, kao što su slike i tekstualni statusi). Rezultat nedostatka svesti o problemu vodi do toga da se publika navikava na komercijalizovanu muziku, dok visoko kvalitetni, ne-mainstream zvuci polako počinju da uznemiravaju prosečno uvo. Opšte prihvaćeni muzički ukus počinje da se adaptira muzici velikih izdavačkih kuća. Velike izdavačke kuće se služe uslugama najboljih studio muzičara, tako da je, tehnički, muzika koju oni proizvode savršena. Sa druge strane, muzika je dizajnirana da bude „bezopasna“, drugim rečima ne izaziva dublji osećaj u slušaocima. Zbog toga je publika možda čak i zadovoljnija muzikom koja prolazi tradicionalne filtere, ali taj pristup i smanjuje umetničku vrednost mainstream muzike.

Glavno pitanje je da li publika zaista ima problem? Možda je problem u našoj mašti, zato što arogantno mislimo da mi znamo bolje koja muzika bi trebalo da bude u mainstream-u?

Nezavisni muzičari imaju osećaj da ne dobijaju dovoljno prilika da dopru do široke publike i u pravu su. U dnevnom radio programu kompjuter (plaćena promocija) bira do 98% muzike. Postoje agencije koje imaju sledeću ponudu – za 5000 američkih dolara vaša muzika može da uđe u rotaciju lokalne radio stanice (a i da napomenemo da je kod nekih od agencija jedina sigurna stvar da ćete platiti pare).

Pretpostavimo da muzičar želi da se skoncentriše samo na muziku. Njemu ili njoj je potrebno 1200 dolara prihoda od muzike mesečno. To je, naravno, minimalni prihod koji bi omogućio vrlo

skroman život. Da bi se došlo do te količine novca, muzika treba da bude odslušana na Spotify-upreko 4 miliona puta mesečno. Ovaj servis nije jedini mogući izvor prihoda, ali broj sigurno objašnjava zašto Thom Yorke vidi problem u Spotify-u.

Postoje puno platformi koje daju servise nezavisnim muzičarima, ali odgovornost za promociju ostaje na kraju krajeva u rukama muzičara. Društvene mreže daju korisne alatke, ali da bi se one maksimalno iskoristile, potrebno je razumevanje i tehnologije i marketinga, znanje u oblasti muzike nije previše korisno za promociju. To tera muzičare da budu svestrani i oni često provode više vremena cvrkućući na Twitter-u i postovljajući na Fejsbuku, po pravilu ne na najoptimalniji način, nego bavljenjem muzikom.

Nezavisnoj muzičkoj industriji su danas potrebne jednostavne alatke za promociju uz pomoć kojih će doći do šire publike, a široj publici je potrebna dobra muzika. Neće svi muzičari uspeti, ali to je sasvim u redu, neka najbolji pobede. Problem je u tome što u većini slučajeva najbolji ne dobijaju priliku da učestvuju u takmičenju.

Thom Yorke je rekao: „Za mene Spotify nije mainstream, već je kao poslednji prdež, poslednji očajni prdež umirućeg tela. Važno je šta će se sledeće desiti.“

Nadam se da je u pravu, ali isto tako, ako generacija obožavaoca One Direction, Miley Cyrus i Justin Bieber-a odraste bez da uopšte čuju dublju muziku, nezavisna muzička industrija može naći sebe kao umiruće telo.

Ovaj članak Daniela Fogela je originalno objavljen na engleskom na BeeFM blogu (<http://blog.beefm.com>), gde možete naći još materijala o svetskoj muzičkoj industriji. Problematika je univerzalna i podjednako interesantna za čitaoce u Izraelu.

Dr KASTNER REZO TAKO SU GA ZVALI MAĐARI

Piše Milan Špicer

Povod za ovaj prilog je objavljen članak u „Mostu“ o Aleksandru Martonu i njegovoj obitelji. Moram samo da podsetim da i u Jad Vašemu stoji napis „Ko je spasao jednog čoveka, spasao je ceo svet“. Toliko za početak o dr Kastneru i njegovoj tragičnoj sudbini – Podmuklo je 1957. ubijen iz zasede u Tel Avivu, posle suđenja zbog navodne saradnje sa nacistima.

Dakle, i ja sam bio u Baji i izašao iz Bergen Belzena sa prvim transportom dr Kastnera. Drugi transport preživelih je trebalo da bude iz Terezien Stadt-a, ali mnogi su ostali, jer nisu imali snage da napuste logor i peške stignu do železničke stanice u Bergenu.

U Kastnerovom transportu je, koliko znam, bilo oko 1.200 osoba. No, posle kratkog vremena, posle oslobođenja, oko 200 njih „otišlo je na bolji svet“. Umiralo se od dijareje, mnogi nisu mogli da se uzdrže i jeli su više nego što je organizam mogao da podnese. Umiralo se i od tifusa - ja sam bio pun gnojnih rana, a moja sestra je imala neku vrsti tifusa koje su prenosile vaške.

U vozu je bio fihrer, neki visoki oficir, i jedna veoma lepa žena, kažu da je bila grofica iz Španije. Oni su znali za naređenje da nas streljaju i bace u reku Elbu. Voz je išao veoma polako. Posle nekoliko dana voz je stao. Čuli smo pucnjavu i videli da se na putu pored nas još uvek vode borbe između Nemaca i Amerikanaca. Dva američka tenka su nas oslobodila od pratnje nemačkih vojnika. Ja sam američkom vojniku, koji je izašao iz tenka, poljubio prašnjave cipele. Bio je crnac. Dr Kastnera i transport su odvojili od fihrera i grofice. Amerikanci su nas prebacili u jedno lepo malo mesto, gde su bile samo male vile.

Nekoliko dana kasnije sreo sam Kastnera i video kako su mu u znak zahvalnosti naši oslobođeni logoraši ljubili ruke. Gradić gde smo smešteni zvao se Hilersleben. Tamo su stanovali nemački oficiri inženjeri, koji su radili u velikoj fabrici tenkova i aviona, koja je bila kamuflirana u blizini u jednom brdu. Koliko se sećam, Kastner je bio sa suprugom, ali nju nije prebacio u Švajcarsku. Pa i da jeste, u takvoj situaciji i ja bih prvo spasavao moju familiju i najbliže srodnike.

U Hilerslebenu su nas lečili Amerikanci, a Englezi su oslobodili zatočenike iz logora u Bergen-Belzenu.

Milan Špicer danas u društvu sa Miri Derman, predsednikom za kulturu HOJ

„MOJA FOTKA, MOJ IZRAEL“

U organizaciji ambasade Izraela u Beogradu, u veoma prijatnoj atmosferi bašte restorana „Smokvica“, oktobra meseca ove godine, otvorena je nagradna izložba fotografija koje su snimljene u Izraelu. Izložbu pod nazivom „Moja fotka, moj Izrael“ u prisustvu brojnih gostiju i diplomatskog kora otvorio je ambasador Izraela u Beogradu Josef Levi. Na konkursu su uzeli učešće amateri i profesionalni fotografi, ali pravo da konkurišu za jednu od tri nagrade imali su samo amateri. Marija Dimitrijević je za fotografiju snimljenu na Zidu plača, crno-bela, osvojila prvu nagradu.

Prva nagrada – autor Marija Dimitrijević

Od pristiglih radova izabrano je 20 radova za izlaganje, među njima je i fotografija iz Tel Aviva naše članice Dese Fogel, profesionalnog fotografa.

Ambasador Izraela Josef Levi sa Desom

Zainteresovani mogu da vide Desine umetničke domete, fotografije, na linku flickera <http://www.flickr.com/photos/80792830@N03/>

SINAGOGA U PODGORICI

IZVOR: BETA

U Podgorici će biti otvorena prva sinagoga u Crnoj Gori, čime će Jevreji poslije skoro pola milenijuma imati mesto za molitvu.

Sinagoga je smeštena u prostorijama Jevrejske zajednice u Podgorici, gde je odvojen adekvatan prostor za molitvu, saopšteno je iz te zajednice.

Jevrejska zajednica je od lokalnih vlasti Podgorice dobila parcelu za gradnju Sinagoge i kulturnog centra koji bi trebalo da budu otvoreni 2015. godine, dodaje se u saopštenju.

Jevreji u Crnoj Gori su se organizovali kao udruženje građana 2011. godine i ubrzo nakon osnivanja udruženje je preraslo u versku nacionalnu zajednicu, sa kojom je država ugovorom pre dve godine regulisala odnose.

Jevrejska zajednica u Crnoj Gori je vekovima prisutna na ovim prostorima i nekada je na teritoriji Crne Gore živelo oko 10.000 Jevreja dok ih je danas 300. Do skora se mislilo da u Crnoj Gori nema dovoljno Jevreja ni za *minjan*, što će reći ni deset Jevreja, ali navedene činjenice su demantovale zlonamerne glasine.

Zajednica je u prethodne dve godine, od osnivanja, primljena u relevantne, međunarodne, jevrejske organizacije i udruženja, a sedišta dve značajne, međunarodne jevrejske organizacije za Balkan su u Crnoj Gori.

KONFERENCIJA U BUDVI

Iz crnogorske štampe

U Budvi, Crnoj Gori, održana je početkom novembra Konferencija jevrejskih zajednica Balkana. Konferenciju je otvorio potpredsjednik Vlade i ministar pravde Duško Marković. On je, između ostalog, rekao:

„Jevrejska zajednica, iako malobrojna, ima svoje mesto u procesu jačanja i izgradnje crnogorskog društva. Značaj dalje saradnje sa Jevrejskom zajednicom u Crnoj Gori, ogleda se kako u pogledu ostvarivanja vjerskih sloboda tako i u podršci rješavanju životnih pitanja Jevreja na ovim prostorima. Zajedno smo postigli mnogo u proteklom periodu. Jevrejska zajednica je prepoznata i u nacionalnom i u vjerskom smislu u Crnoj Gori i kao takva predstavlja civilizacijski most, još jedan podsticaj našoj ekonomskoj, kulturnoj, naučnoj i drugoj saradnji koju ostvarujemo sa Izraelom i

sa međunarodnim jevrejskim institucijama. Crna Gora baštini jaku antifašističku tradiciju i jedna je od rijetkih evropskih država u kojoj tokom Drugog svjetskog rata nije došlo do Holokausta. Jevreji su ovdje našli sklonište u najmračnijem trenutku novije istorije, dok su u drugim zemljama bili progonjeni.

Jasno je zašto je više puta konstatovano da se komunikacija Jevrejske zajednice i države ne završava samo unutar Crne Gore, već je to okvir za saradnju sa jevrejskim zajednicama širom svijeta. Zadovoljstvo mi je što ćemo od sutra kao rezultat te saradnje u Podgorici imati kancelariju Jevrejskog nacionalnog fonda za Balkan, adresu snažne podrške za realizaciju projekata iz oblasti poljoprivrede, šumarstva, valorizacije vodenih potencijala, zaštite životne sredine i poboljšanja kvaliteta života, turizma, razmjene studenata i ostvarenja naučne saradnje“.

U Podgorici je privremeno osvećeno mesto – sinagoga - u kojoj će se obavljati verska služba dok ne bude izgrađena nova

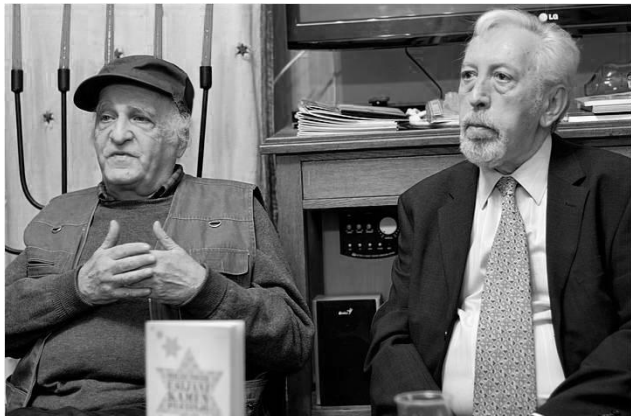
PROMOCIJA ROMANA „USIJANI KAMEN PUSTINJE“

Piše Nenad Fogel, fotografije J.Rakita
Nova knjiga Milana Fogela, urednika „Mosta“, Biltena Udruženja useljenika iz bivše Jugoslavije u Izraelu, roman „Usijani kamen pustinje“, predstavljen je 3. oktobra čitaocima u Jevrejskoj opštini Zemun. O romanu je govorio književnik Filip David, koji je autora, kako se moglo čuti, svojim savetima ohrabrio da objavi roman.

Predsednik JOZ je pozdravio mnogobrojnu publiku koja je došla čuje reč književnika

Filip David je pohvalno govorio o romanu, istakavši da čitajući tekst može puno da se sazna o društvu i različitosti savremenog Izraela. Ukratko se osvrnuo na sadržaj romana i naveo brojne teme (i dileme), koje u nekoliko zasebnih priča prate život i sazrevanje trojice mladih Izraelaca u uslovima ni rata ni mira.

Filip David (levo) na kraju izlaganja je rekao: „Ko počne da čita ovaj roman, sigurno će ga pročitati do kraja“.

Teško je bilo diskutovati o romanu pre čitanja, te je razgovor sa autorom mahom vođen o trenutnoj situaciji u Izraelu, sa zaključkom da se o njoj u Srbiji ne zna dovoljno. Gosti promocije imali su mogućnost da delo Milana Fogela kupe sa popustom većim od 50 posto, kao i da od njega dobiju posvetu. Sav prihod autor je poklonio JOZ-u za organizaciju kulturnih manifestacija.

DOMAĆA TEMA

ŽENE IZ ETIOPIJE NAJČEŠĆE SE RAZVODE U IZRAELU DA LI JE TO DEO PROCESA EMANCIPACIJE?

Iz domaće štampe

Etiopske žene u Izraelu imaju tendenciju da se kasnije venčavaju i razvode češće od prosečnih izraelskih Jevrejki. Ove podatke je nedavno objavio Državni zavod za statistiku. Srednja starost za brak etiopskih jevrejskih žena je 26,6, veća 0,8 godina nego za jevrejske žene u celini. 15 brakova od svakih 1.000 završava se razvodom za Etiopljane, u poređenju sa 9 od 1000 za sve jevrejske brakove.

Prosečna starost za brak etiopskih izraelskih žena od 26,6 godina, posebno je značajna u odnosu na bračne trendove u Etiopiji. "To se razlikuje za deset ili više godina od onoga što

je istorijski obrazac u Etiopiji", rekao je Stiven Kaplan. "U tradicionalnom etiopskom društvu, nije bilo mlade neudate žene." Ovo pomeranje trenda je u bliskoj vezi sa promenama u obrazovanju etiopskih žena, rekao je Shalva Veil, viši istraživač na Hebrejskom univerzitetu, Istraživački institut za inovacije u obrazovanju, koji je specijalizovan za Etiopsku imigraciju. Zaista, žene čine 66,8% etiopskih studenata, dok žene predstavljaju 56,5% svih studenata u zemlji. Kaplan kaže da je drugi razlog za kasniji brak to što se roditelji sve manje pitaju kada da mladi stupe u brak. Uzeti zajedno, ovi trendovi imaju velike demografske implikacije, jer žene koje se venčavaju starije imaju manje porodice, rekao je Kaplan.

Niz podataka koje je objavio Zavod za statistiku veoma su značajni za odgovarajuću politiku prema Jevrejima iz Etiopije, jer vlada najavljuje da je useljavanje iz Etiopije završeno. Poslednjih 450 Jevreja iz Etiopije sletelo je u avgustu mesecu na aerodrom Ben Gurion, čime je završena „Operacija goluba“, koja je od 2010. godine dovela poslednjih 7.000 Jevreja iz Etiopije. Moramo reći da su se među njima, kao i ranije, nalazili i oni Jevreji koji su se u prošlom veku konvertovali u hrišćane. Do sada se u Izrael iz Etiopije uselilo 131.440 Jevreja.

TRAŽI SE ...

RAFI KLEIN

Tražimo kontakt od člana porodice sa kojim smo izgubili kontakt -

- Ime: Rafi Klein, živeo u Haifi, rođen cca. 1950.
 - Študirao ekonomiju i statistiku, radio neko vreme administratorski rad u Gradskoj upravi Haife, bio je i sportski novinar šahovskih takmičenja
 - Poslednja addressa: Edmond Fleg 8 Haifa, Telefon: 0097248339338
 - Otac: Georg (Djuri) Klein, rođen juna 1925, originalno iz Vojvodine, preminuo oko 2000. godine
 - Mama: Suzi Klein, preminula približno u vremenu od 2008-2011 godine
 - Georg se posle rata preselio u Izrael, oženio sa Suzi i imali su jedno dete, Rafija
 - Georg Klein je imao nekad apoteku na adresi 28 Hagiborim street 28, Haifa.
 - Adresa kde su živeli: Givat Downs 18a, Haifa
- Molio bi bilo koju informaciju o traženoj osobi na elektronski naslov: smolnikar@siol.net ili telefonom [+38641519910](tel:+38641519910) ili poštom na adresu:
David Smolnikar, Staretova 6,
1233 Dob,
Slovenija
David Smolnikar (unuk Vladislava Špicera)

KNJIŽEVNI DODATAK

BROJ 19

SEPTEMBAR/OKTOBAR 2013.

Ovaj broj Književnog dodatka posvetili smo
DAVIDU DUŠANU MLADINOVU

David (1946-2013.)

Piše Drinka Gojković/Makabijada

Priče odabrala Miriam Aviezer/obrada Lili Papo
Nedavno je u Bostonu umro Dejvid Dušan Mladinov, prozni pisac i jevrejski kulturni radnik. Rođen u Splitu 1946, naturalizovani Bostonac, bio je duboko privržen Beogradu, u kojem je šezdesetih godina studirao i diplomirao arheologiju na Filozofskom fakultetu i dramaturgiju na Akademiji za pozorište, film i televiziju. U Bostonu, na Brandeis univerzitetu magistrirao je sa temom iz savremene judaistike 1978. godine.

Objavljivao je pripovetke u Jugoslaviji, Izraelu SAD i Engleskoj.

U svojoj prozi samosvojnog stila i autentičnog spisateljskog glasa koji ga, kako je primetio David Albahari, jasno izdvaja u obilju novih pripovedača, Dejvid Dušan Mladinov razvio je široku lepezu kosmopolitskih tema i suptilan pristup ljudskim sudbinama. Mladinov, piše Albahari, „ima izuzetan dar za uočavanje detalja i stvara uspešan ritam svojih priča smenjivanjem opštih planova i izoštranih detalja koji su uvek ključni za razumevanje pojedinačnih scena i cele priče.“ Realističku potku njegovog pripovedanja prožima specifičan humor, čija je boja i mediteranska i istočnoevropska. Mladinovljev jedinstven tematski krug čine priče o jugoslovenskim Jevrejima, njihovom tragičnom iskustvu Holokausta i o životu preostalih Jevreja u Jugoslaviji posle Drugog svetskog rata. Tugu sudbine preživelih pripadnika nekada brojne jevrejske zajednice, ostarelih i onemoćalih,

zburnjenih pred stvarnošću novog društvenog sistema, Mladinov dotiče i tananim, dobrohotnim humorom, čuvajući tako od zaborava njihove životne istorije i njihov način života. U tim pričama, kaže Albahari, Mladinov dostiže najviši kvalitet pripovedanja. Mladinov je za sobom ostavio dva gotovo završena romana i nemali broj konačno uobličanih pripovedaka.

Duško Mladinov, čovek široke kulture i velike životne energije, bio je osnivač Jevrejskog pozorišta Nove Engleske (The Jewish Theater of New England) i umetnički direktor Jevrejskog kulturnog centra u Bostonu (Jewish Community Center of Greater Boston). Njegovi saradnici hvale njegov vizionarski duh, kreativnost, visoku profesionalnost, njegovu prijateljsku posvećenost. Umeće prijateljstva bilo je jedan od njegovih mnogih talenata. Ono mu je i dalo snage da tokom devedesetih, zajedno sa svojom suprugom, poznatom rediteljkom Brankom Bogdanov, neumorno sakuplja i šalje humanitarnu pomoć za Srbiju.

David sa suprugom Brankom u Splitu 2009. godine

MAJSENSKI PORCELAN

"Tako se radujem što te vidim", rekla je Žuža u kućnoj haljini njene majke. "Nakon svega što se događalo, mi to zaista nismo vjerovali."

Uvela ju je kroz pretrpani hodnik, a zatim je posjela u fotelju u salonu. Na krajevima naslona bile su zakačene pribadačama čipke.

"Sjedni i osjećaj se kao kod kuće."

U sobu je ušla Žužina kćerka.

"Vidi tko nam je došao. Tvoja draga školska drugarica."

Blanka je ustala. Ona i Marija su se pozdravile.

"Mogla bi nam skuhati čaj", rekla je Žuža.

"Tako dugo

nismo pričale uz čaj. Zar ne?"

"Da, stvarno", rekla je Blanka.

Marija je izašla da skuha čaj, a Žuža je sjela u fotelju pored Blanke.

"Znam zašto si došla, ali na žalost moraću te razočarati. Nismo imali od čega živjeti pa smo prodali sav naš nakit, i onda se sve produžilo u nedogled pa smo i vaš nakit prodali. Ja se nadam da me shvaćaš, ali i nama je ovdje bilo jako teško. Posljednju godinu dana nismo ni maslaca imali. Zamisli, u našim krajevima, u kojima smo ga prije i bacali. Odlazila sam već u zoru na tržnicu, ali seljaci ga nisu ni donosili. Izgleda da su vojnici zaklali i pojeli sve krave. U ovakvim vremenima i to je moguće. Jednom su nam za vrijeme bombardiranja opljačkali stan. Promisli samo kako nam je bilo. Ti jako dobro izgledaš, to ti nisam rekla. Lijepa si kao i uvijek ali si malo mršava. Pogledaj kako nam je stan pust, a sijećaš se kakav je bio."

Blanka je pogledala po sobi koja joj se učinila ista kao i prije.

"Meni je jako neprijatno. Znam da vam je sve u ovom trenutku potrebno, ali objasni mami kako je sve bilo. Eto glavno je da smo živi, a stvari, bože moj, stvari se opet mogu kupiti. Reci mami da dođe, biće mi jako drago da je opet vidim. Ti znaš da smo mi vas ovdje uvijek jako voljeli, ali eto, ljudi pobjesne i rade svašta, ali hvala bogu i to je prošlo. Vi ste se smjestili u vašu staru kuću?"

Blanka je kimnula glavom.

"Biće vam teško. I slavine su odnosili. Eto, vidjela sam baš ovog preko puta kad je iznosio stvari iz vaše kuće. Stakla su se polupala sama. To je shvatljivo kada u kući niko ne živi, ali najvažnije je ipak da imate krov nad glavom. Ništa mi ne pričaš kako vam je bilo. Čuli smo

nešto o tome. Zaista strašno. Ova haljina je od tvoje mame, ali izvini joj se. Ne mogu je sada vratiti. Ni sama nemam šta obući. Ni ja ne mogu ići gola. Vaši će vam sigurno pomoći. Oni u Americi imaju dosta novaca. Znam da će vam pomoći. Vi se uvijek držite zajedno. Niste vi kao drugi. Ovi naši bi jedni drugima oči povadili. Te crveni, te crni, te bijeli, samo da se mogu međusobno ubijati. Vidjela si kako je bilo."

U sobu je ušla Marija noseći tacnu sa majsenskim servisom za čaj.

"Blanka, dušo, to ti još nisam rekla. Vaš je servis takođe propao. Uzeli su ga kad su nas opljačkali. Ovaj servis je moj muž kupio još prije rata. Sličan je onom vašem, zar ne?"

"Da", rekla je Blanka.

Naše šalice su malo veće od onih vaših Sve je drugo inače isto Zar ne?"

"Da", rekla je Blanka

Čaj nije baš najbolje vrste ali može se piti. Izvolite, djevojčice, poslužite se. Hoćeš li da ti ja nalijem ili ćeš sama?"

"Sama ću", rekla je Blanka

Usula je čaj, a zatim je stavila pet kocki šećera i počela mješati. Žuža i njena kćerka su se začuđeno pogledale.

"Dobro je piti slatki čaj On bolje okrepljuje", rekla je Žuža.

"Zaista?" reče Blanka i stavi još dvije kocke šećera u čaj.

U jednom trenutku htjela je ispustiti majsensku šalicu na pod, ali to ipak nije učinila

"Reci mami da svakako dođe", rekla je Žuža.

"Dobro", odgovori Blanka.

Kada je popila čaj, pozdravila se i otišla.

Njihovi susjedi preko puta takođe su bili za vrijeme bombardiranja opljačkani, tako da im nisu mogli ništa vratiti.

Glavnog oficira vojne komande njihove četvrti našla je u dvorištu pred komandom. Zabavljao se čisteći grančicom šuplji zub.

"Mi smo se vratili, a u međuvremenu smo opljačkani", rekla mu je. "Ništa vi ne brinite drugarice, .Borba je završena i na nama je sada da uvedemo pravdu."

Oficir je ustao i odbacio grančicu.

"A što vam od stvari nedostaje?"

"Majsenski servis za čaj."

"Aha", rekao je oficir.

"Znate, " trudila se da mu objasni, "to je porcelan sa plavim šarama. "

"Znam, znam", odgovorio je. "Ne morate da mi tumačite. I kažeš da vam ga ne žele dati."

"Ne."

"Sredićemo mi to", reče oficir i lupi se po pištolju. "nema šta da brinete. Samo vi otidite kući, a ja ću sve da sredim, čim mi situacija dozvoli."

Blanka mu je dala adrese i on ih je vrlo dugo i nespretno zapisivao. Kad je završio sa mukotrpnim poslom rekao je Blanki da može da ode. Dok je išla ulicom vojnici su načičkani uz ogradu blenuli za njom. Čula je kako brkati oficir na njih podvikuje.

Kada je došla kući, našla je majku i sestru, u u poslu. Pokušavale su zatvoriti prozorska okna starim njemačkim novinama.

"Gdje si bila?" upitala ju je majka.

"Išla sam da tražim naše stvari."

"I?"

"Ne daju. Ono što imaju treba im, a sve ostalo im je opljačkano prilikom bombardiranja.

"Šta se može, takvi su ljudi. Možda će nam ih kasnije vratiti", rekla je stara Fani.

"Sigurno da hoće ja sam stvar prijavila dežurnom oficiru komande kvarta."

"Nije trebalo," rekla je stara Fani, "naljutiće se na nas.

"Sada je gotovo, a i baš me briga."

Ti me iznenađuješ", reče gospođa Fani, "a bila si dobro odgojena."

"Mama, pridrži mi novine umjesto da pričaš."

Lea se nalazila na prozorskoj dasci.

"Stvarno, bolje da joj pomogneš da zatvori prozor", reče Blanka. Gospođa Fani držala je novine dok je Lea pokušavala da ih učvrsti zarđalim čavlicima.

Te večeri neko je zakucao na njihova vrata. Blanka ih je otvorila. Bio je to oficir. Vrlo službeno je pozdravio i ušao.

"Drugarice, sve je sređeno na najbolji način", rekao je.

"Ne morate ništa da brinete." za njega nalazio se vojnik koji je u naručju nosio veliku hrpu porcelana.

"Ulazi", rekao mu je.

Vojnik je ušao.

"Gde da stavi ove stvari?" upitao je oficir.

Gospođa Fani je pokazala na mjesto nasred sobe gdje se nekada nalazio stol. "Tu, na pod."

"Stavi na pod posred sobe. Ali pazi, pažljivo."

Vojnik je kleknuo na sredini sobe, a Lea i Fani su prišle da mu pomognu.

"Znate," rekao je oficir, "svi su oni pljačkali za vreme rata. Zato su i sedeli u gradovima. Pljačkali su vas i nas seljake. Za svaki slučaj, naredio sam da se pretrese ceo kvart i bio sam u pravu. Da znate samo koliko je ljudi imalo one vaše plave činije.

Blanka ga je začuđeno pogledala.

Oficir je dao znak još trojici vojnika da uđu. I oni su bili pretovareni i majsenskim porcelanom.

"Stavi to u sredinu sobe", naredi oficir.

Blanka je bez riječi promatrala hrpu porcelana koja je rasla u sredini sobe. Oficir se ozbiljno držao. Nekoliko je puta doduše pogladio brkove, očito zadovoljan dok je ispod oka gledao u Blanku da vidi da li će se i ona oduševiti uspjehom njegove akcije. Blanka ga nije htjela razočarati i nasmješi mu se s odobravanjem.

Lea i Fani su zapanjeno gledale u presijavajuću hrpu plavih išaranih tanjirića, zdjela za juhu velikih okruglih tanjira, ovalnih tanjira zdjelica za sosove, šalica za bijelu i crnu kafu i mnoštva ostalih posuda svih veličina.

"Sjednite", rekla je stara gospođa Fani oficiru. Smatrala je da je red da ih nečim posluži, ali nije imala ničeg,

Oficir se uzvrpoljio i ona primjeti da nemaju ni jednu stolicu.

"Hvala, nemam vremena", rekao je oficir vrteći se tražeći stolicu.

"Mnogo vam hvala", rekla je gospođa Fani.

"Zaista moram da idem", rekao je oficir kada nije našao stolicu.

"Izlazi!" naredio je oficir vojnicima i oni su nestali u mraku.

Oficir je izašao, spustio se nekoliko stepenica a zatim se naglo okrenuo, poslao Blanki poljubac i sam se gubeći u mraku.

"Izgleda da si mu se svidjela", rekla je stara gospođa Fani.

"Možda", odgovorila je Blanka.

"I to dosta", reče Lea i pokaže na brdo majsenskog porcelana. "I što ćemo mi sada s ovim uraditi?"

"Daćemo ga onima kojima bude trebalo posuđe kad dođu."

U hrpi su pronašle nekoliko malih ovalnih tanjira u kojima je Emili Švarc nekada služila kolače, a koji joj više nisu bili potrebni. Uspjeli su otkriti i jedan svoj tanjir nekoliko šalica.

"Mogli bismo krasno da večeramo. Da napravimo pravi svečani banket samo kad bismo još imali i hrane", rekla je stara Fani. "Ali eto, glavno je da smo živi."

MALI KUĆNI VRT

Kuću u kojoj stanujem sagradio je moj djeda. Bilo je to prije pedeset i četiri godine. Vjerujem da je u to vrijeme lijepo izgledala jer su sve fasade bile ukrašene reljefnim lišćem, čudnim zvonolikim cvjetovima i mnogobrojnim viticama. Naravno, danas je veći dio toga otpao.

Kad sam bio dijete otac je prodao donji kat, a mi smo nastavili da živimo u gornjem. Poslije rata, za vrijeme velike nestašice stanova, meni su oduzeli veći dio gornjeg kata, tako da mi je ostala samo jedna soba sa čajnom kuhinjom i balkonom. U ovom kraju grada sve su kuće bile male i imale su vrtove. Prošle godine većinom su porušene i počeli su se, svuda u mojoj blizini, podizati betonski blokovi. To me ne uznemiruje, a ni ne smeta mi što me sa svih strana nadvisuju stubovi iz kojih strše željezne šipke. Jedino im ipak ne bih dozvolio da mi oduzmu prostor koji zauzمام kad raširim ruke, i kad se zavrtim oko sebe stvarajući podignutim vrhovima prstiju potpuno pravilan krug koji smatram nepovrijedljivim. Smeta mi takođe što dizalicom stalno prenose terete iznad moje kuće. Nekoliko puta sam se bunio kod nadzornika gradilišta, ali to nije ništa pomoglo. Zamislite kad bi mi sasuli punu kantu betona na glavu u trenutku kada izlazim ili se vraćam, i na taj me način ugradili u novi petogodišnji plan stambene izgradnje. To bi bilo vrlo drsko s njihove strane, ali ne možete se buniti ako neko visoko sa vrha dizalice odluči da otvori dno pokretne cisterne. Samo pritisne dugme, a žitka smjesa vam napuni usta i grlo dok se ne ugušite. Ako ste dovoljno tvrdoglavi pa nastavite da se bunite, betonom će vam zacementirati i želudac.

Galama koju su stvarale drobilice i ostala mašinerija nije me suviše uzbuđivala, jer su radile u vrijeme kad sam se nalazio na poslu. Bio sam zaposlen u drugom dijelu grada u poduzeću koje je podizalo čitav novi blok zgrada namjenjenih poslovnom prostoru. Moja specijalnost je prenapregnuti beton. Kada bih se vratio kući nakon napornog dana, tražio sam mir, što je sasvim shvatljivo; međutim, radnici sa građevine preko puta našli su zabavu u tome da gledaju što ja jedem ili da radoznalo zure u moju sobu. To me je, naravno, nerviralo, ali sam se tada srećom sjetio da imam nekoliko starih paravana, sa velikim crvenim ružama, koje sam već odavno stavio iza ormara. Postavio sam ih na balkon i svi su bili zadivljeni njihovim izgledom, jer takve je paravane danas nemoguće kupiti, a ja sam bio zaštićen.

Volim ljude ali u moj stan bilo je zaista teško dovesti bilo koga, pa čak ni za mene samoga kao da nije bilo dovoljno prostora. Toliko puta moje bi se noge međusobno sudarile ili ruke očešale jedna o drugu. Tada bi se izvinile i nastavile put kao da se ništa nije dogodilo.

Povećavati broj udova u ovoj kući bilo bi u najmanju ruku neoprezno.

Sviđaju mi se životinje, međutim njih je danas vrlo skupo uzdržavati. Svakodnevno im se mora kupovati nova hrana, treba ih šetati, a užasno je i pomisliti kako vas samo gledaju dok jedete. Osim toga svaka pojedina vrsta ima svoj specifični smrad koji s vremenom počne prožiti svaki predmet u kući. Ptice pjevaju, ali su isto tako neugodne, jer zahtijevaju da se stalno na dnu krletke mijenja papir koji one neprekidno prljaju. Jedino mi je još preostalo baviti se biljkama. Nema ničeg prijatnijeg od obrađivanja svog vrta, što ovdje nije bilo moguće, pošto je čitav teren oko kuće bio zatrpan otpacima sa okolnih gradilišta. Na kraju sam se ipak odlučio da u svojoj sobi stvorim mali kućni vrt. Takve vrtove moguće je napraviti na najmanjem prostoru uz minimalne izdatke i tako ispuniti plemenitom zabavom vrijeme poslijepodnevnog odmora.

Počeo sam redovno rezati sve što sam mogao naći u novinama o uzgoju cvijeća i ljepio jedan članak ispod drugog u bilježnicu koju sam odredio samo za tu svrhu. Kad bi mi se učinilo da sam dosta naučio o vrtlarstvu nabavio sam sandučiće i sjeme. Nisam kupovao gotove biljke osim nekoliko sasvim sitnih sadnica, pošto sam ih želio promatrati kako rastu. I zaista, biljke su odmah počele da rastu. Pa ipak, znao sam da me ne može zadovoljiti da ih svakodnevno samo zalivam i đubrim, a da se one razvijaju, da cvjetaju, stvore sjeme ili puste podanak, a zatim da sve to opet počne ispočetka. U tom slučaju to bi postao sasvim dosadan posao. Umjesto toga, želio sam ih dovesti u neobične situacije, jer su jedino na taj način moji štíćenici mogli da mi zadrže pažnju.

Nekim biljkama prestao sam davati vodu. Nekoliko dana držale bi se dobro, a zatim bi počele malaksavati, lišće im se opuštalo, a stabljika klonula. Kada bih vidio da su sasvim blizu kraja, nalio bih vodu i one bi bile spasene. Kadikad sam ih pokrivač i biljke bi blijedile bez svijetla, postajale prozirne, a svaka žilica potpuno vidljiva. I tada bih odlučio da je došlo vrijeme da im ponovo vratim svijetlo. Najzanimljivije su ipak bile klice kad bi izlazile iz sjemena. Čim bi prokljale postavio bih im prepreku tako da su se morale savijati u pravcu u kojem sam htio, međutim kad bi rastući zaobišle namješteni kamičak, ja bih odmah postavio još jedan, a one bi se ponovo iskrivile da uspostave ravnotežu.

Ta klica, koja ropski puzi preda mnom, mogla je postati hrast ili neko drugo gorostasno stablo,

koje bi živjelo nekoliko puta duže od mene i čija bi, možda vjetroj slomljena grana, bila dovoljna da me zgnječi! Kesice koje sadrže rezervnu hranu postaju smežurane jer su se skoro sve rezerve potrošile. Ja ih provjeravam jer ne želim da se klica osuši, a ona s naporom čitava tri dana nastoji zaobići kamen, koji sam ja postavio za samo pet sekundi. Vijugajući među preponama nije joj ostalo ni vremena ni snage da razvije korjenje, i ja je bez napora iščupam i postavim na kamen. Oslobodivši joj stabljiku, počnem je zaljevati. Iznenada, korjenje se utruje ne bi li se vratilo pod zemlju. Nakon što su prepreke nestale, predugačka iskrivljena stabljika izgleda sasvim čudno i besmisleno. I kada je taj nenormalni Crv istrošio sve svoje rezerve hrane, stavim ga u zemlju i brižno ga đubrim kako bi se u potpunosti oporavio.

Takođe je zanimljivo zasjeći stabljiku. Sok počne curiti skupljati se kao zelenkasata kaplja krvi, pomalo ljepljiva kao i naša. Nikada ne zarežem biljku tako da joj rana može zarasti. Štoviše, napravim rez, poput žljebastih posjekotina na kaučukovom drvetu, i njeno nabubreno tvrdo lišće polako postaje sve mlitavije. U tom trenutku mogu odlučiti da li da joj zatvorim ranu ili da je ostavim da postane samo mala beživotna sparušena grudvica.

Kadikad bih im u tijela zabivao čavle koji su ih ranjavali ali one bi ih kasnije prihvatale i zarastale oko njih. Izvađen čavao ponovo je otvarao ranu koja se mogla proširiti ili obnavljati, ali uvijek je bilo potrebno znati zadržati mjeru.

Neke su biljke procvale. Nedjeljom ujutro bio sam slobodan i kada bi se cvjetovi probudili sa još od sna nabreklih lapova, ja bih im pažljivo kidao tučkove ili prašnike, kako kojem cvijetu, i oni više nisu bili u stanju stvarati sjeme. Poslije jedne sedmice laticice bi otpale i vrh stabljike je bezuspješno pokušavao da se zatvori u sjemenu kuglicu.

Igre sa pupoljcima bile su još interesantnije. Bilo ih je dovoljno zagrepsti noktom, malo stisnuti na pravom mjestu, pa da se pola latica ni ne pojavi, ili da izraste neko čudno sakato cvijeće. Za sve ovo je potrebno imati strpljenja i čekati. Biljke nisu u stanju jaukati, one nisu u stanju bježati, trzati se, roptati ili gristi. Svaki njihov pokret mjeri se danima, ali to je samo pravi dokaz koliko se one trude dok izvedu ono što vi od njih zahtjevate. Travnjaci, na primjer, iako ili stalno sijeku kako ne bi podivljali, nikada ne odluče da se ubiju, da prestanu upijati vlagu iz tla kako bi se osušili.

Grm možete svakoga dana rezati i davati mu željeni oblik, ali on će nastaviti da siše zemlju i da i dalje tvrdoglavo bez prestanka pokušava da raste na svoj način.

Nisam se htio mučiti da pamtim njihove nazive. Da sam im naučio imena, zvuk neke riječi mi se mogao svidjeti, pa bih taj cvijet mogao zavoljeti, i tada bi ove naše igre bile gotove. Omiljenoj biljci davao bih redovno vodu, hranu i ona bi se naravno osušila. Sjećam se jednom su mi neki ljudi donjeli sa putovanja kao poklon minijaturno japansko drvo - bonzai, za koje su rekli da je staro tri stotine godina. Promislite koliko je samo truda uloženo u odgoj tog drveta čak i ako je staro samo sto godina. Stavio sam ga na počasno mjesto i počeo zaljevati blagim rastvorom kiseline koja mu je polako nagrizala korjenje. To starmalo drvo iz dana u dan dobijalo je sve svjetlije zelenu boju, a zatim je požutilo prije nego što je prestalo da živi. To sam i htio, jer sam se bojavao neprekidne nervoze, koja bi me počela obuzimati zbog straha da se nešto ne dogodi jednom tako vrijednom ostvarenju.

Nakon ovog događaja sa japanskim drvencem, kupio sam špic i iglu. Špic sam punio raznim tečnostima koje sam zatim ubrizgavao biljkama. Svako jutro, čim bih ustao, bacio bih pogled na moj mali kućni vrt, da vidim kakve su promjene nastale. Špic sam napunio koncentratom insekticida, a zatim sam iglu zabo u kaktus. Zamislite kakvo mi je samo zadovoljstvo pričinjavalo ubosti kaktus. Snažna doza struji i izjeda kapilare njegovog mesnatog tijela. Iako mu koža još uvijek dobro izgleda, unutarnje tkivo se smekšava i raspada, da bi tek, poslije nekoliko sati, u potpunosti potamnilo i iscurilo. I ostale biljke povremeno su se razboljevale ne mogavši izbljuvati ono što sam im davao.

Izgleda da sam suviše radio u mom vrtu i da sam bio neumjeren jer su na kraju, ipak, sve biljke uginule. Ne osjećam se krivim. Njihova smrt je, uostalom, bila moje pravo, jer ja sam ih oslobodio straha od poplava i oluja, strahao d tuče, nametnika i suša. Da sam kojim slučajem otišao ili nestao one bi bez mene bile neminovno osuđene na propast od žeđi.

Sada je zima i sjemenje teško klija. Gledam kroz prozor radnike kako se klizu po mokrim skelama. Danas rade mnogo sporije. Snijeg polako pada, a ja sa nestrpljenjem očekujem proljeće.

TAŠLIH – jedna od poslednjih Davidovih priča

Ima jedna crno-bela fotografija koja se često pojavljuje u novinama kada se pominju njujorški Jevreji oko Velikih praznika sa stotinama ozbiljnih, nenasmešenih ljudi okrenutih prema reci negde uz obalu Loer Ist Sajda ili Bruklina koji drže u jednoj ruci molitvenike a u drugoj parčiće hleba. Sudeći po tome kako su obučeni, žene u jednostavnim, dugačkim haljinama s kosom skupljenom u punđu pokrivenom čipkom, a muškarci sa crnim šeširima širokih oboda u tamnim odelima, fotografija mora da je bila snimljena na samom početku dvadesetog veka, najverovatnije pre Prvog svetskog rata.

Zbunjen ovom slikom Džoš Šapiro oduvek je želeo da prisustvuje tom neobičnom ritualu, ali je pretpostavljao da se više ne održava. Zbog toga, kada su u sinagogi u koju je otišao za Roš Hašanu najavili da će se u rano popodne naći za Tašlih, odmah je odlučio da im se priključi.

Pa ipak ni on, ni njegova žena Rejčel, nisu otišli. Premoreni od mnogočasovnih novogodišnjih molitvi sa još čitavim drugim danom Roš ašane pred njima, a Jom Kipurom kroz svega sedmicu dana, tog prvog popodneva nisu imali volje da se ponovo oblače, vraćaju u sinagogu pa da sa članovima i rabinom odšetaju do najbliže vode da se simbolično reše svojih grehova.

Isticanje njihovog rabina da je Tašlih samo narodni običaj, a ne neka važna zapovest, pomoglo im je da ne slede ovu staru praksu bacanja mrvica hleba u vodu kako bi se oslobodili prošlogodišnjih prestupa.

Prvi dan Roš Hašane 5771. označio je početak još jedne prekrasne novoengleske jeseni u Bruklajnu, Masačusets 2010. Prijatan, topli vazduh i sjajno lišće koje je tek počelo da crveni pod jarkim jesenjim suncem izgledali su kao pravi trenutak da se prevaziđe uobičajena inercija, a kratki izlet iskoristi da bi se rešili nakupljenih prestupa. Pošto su svaku mrvicu hleba mogli da izjednače sa bilo kojim grehom, zaključili su da će dve kriške hleba lepo zamotane u plastičnu kesicu za sendviče biti više nego dovoljne.

Pre nego što su krenuli Džoš je izguglao *Tašlih* i iznenadio se koliko je samo puta pominjan. Želeo je da pre odlaska odštampa kratku molitvu na engleskom i hebrejskom sa engleskim slovima pošto nije

bio siguran da li će njihova sinagoga da obezbedi bilo kakve materijale.

Dok je prolazio kroz naslove Džoš naleti na opširni forum sa diskusijom koju je vodio neki poznati rabin. Jedan od učesnika hteo je da zna zbog čega je bolje da se Tašlih održi pored reke u kojoj ima ribe? Kao što su ribe iznenada uhvaćene u mrežu, bio je rabinov odgovor, isto tako smo mi često uhvaćeni u mrežu presuda o životu i smrti. Takve misli treba da nas podstaknu na pokajanje.

Drugi odgovor na isto pitanje tvrdio je da su nam ribe potrebne protiv urokljivog oka, pošto su ribe skrivene pod vodom otporne na uroke. Ovaj odgovor zvučao je manje logično, ali mogao je da se prihvati.

Treće objašnjenje da njihovo prisustvo u vodi predstavlja simbol naše nade da budemo plodni i da se razmnožavamo poput riba zvučalo je sasvim nelogično. Džoš nije bio u stanju da vidi bilo kakvu vezu između naših grehova i plodnosti, a pogotovo ne s ribama.

Rubrika se nastavljala nizom dodatnih pitanja. Međusobno se takmičeći u naslućivanju mogućih prepreka, učesnici kao da su se unapred radovali konačnoj, nepremostivoj katastrofi koja bi ih sprečila da održe ritual.

Jedan od čitalaca želeo je da zna šta da se radi ako u reci nema riba? Tašlih može da se obavi pored takve vode. A šta ako je najbliža reka suviše daleko da bi se do nje dohodalo? Ako se reka vidi u daljini Tašlih još uvek može da se izgovori. A šta ako nema nikakve reke u blizini? U tom slučaju može da se ode do bilo kakve prirodne vode kao što su izvor, bunar, jezero ili ribnjak. Neki ljudi kažu Tašlih pored mikve. A šta ako se ne može naći bilo kakva prirodna voda? U tom slučaju molitve mogu da se kažu pored bilo kakve sakupljene vode kao što su akvarijum ili rezervoar. Šta ako u blizini nema prirodne vode, nema mikve i čovek nema akvarijum, drugi čitalac je pitao, dalje podižući ulog. Oh, pobogu! Čak se i u Sahari nađe poneka oaza, i pored nedostatka akvarijuma i ritualnih kupatila. Džoš nije mogao a da se ne divi nepokolebljivom strpljenju rabina, premda mu je od suviše sitničave diskusije donekle splasnulo žar za ritualom.

Kada su u dogovoreno vreme stigli do sinagoge, velika grupa ljudi već se bila sakupila pred zgradom. Svaki učesnik nosio je najmanje po jednu veliku najlon kesu do vrha prepunu najrazličitijim hlebovima i pecivom. I pored dve skromne kriške hleba koje su poneli Džoš i Rejčel se nisu osećali ni malo bezgrešnije od ostalih.

Kada su krenuli prema Bikon jezercu, malom rezervatu pod zaštitom prirode za koji Džoš i Rejčel nisu ni znali da postoji, skup koji je sledilo rabina podsećao je na paćeničku jevrejsku naciju koja s naporom vuče sve svoje zemaljske posede u novom egzodusu. To što su prepune kese bile simbol njihovih celokupnih grehova davao je sceni još tužniji izgled.

Grupa je iznenada skrenula sa bulevara i zaputila se kroz jedva vidljivi prolaz između dve luksusne zgrade od cigle da bi ušli ne u stražnje parkiralište nego u prekrasnu travnatu nizinu sa velikim bejzbol igralištem i ograđenim, slikovitim jezercem okruženim vrbama odmah iza zgrada.

Uzani puteljak od drvenih dasaka uzdignutih iznad močvarnog tla pratio je obrise jezera kroz bujnu, po izgledu gotovo tropsku vegetaciju povezujući veći broj proširenja za osmatranje podignutih iznad vode na pobodenim stubovima.

Svih drugih dana povremeni posetilac tu bi se zaustavio uz drvenu balustradu da posmatra ptice ili da se divi ogromnim, starim vrbama pored vode. Danas bilo kakva sličnost sa zaštićenim i skrivenim prirodnim parkom je nestala. Njihova grupa, koju je predvodio rabin, polako se kretala u koloni po uzanom puteljku pažljivo mimoilazeći jednako brojni red koji je pristizao iz suprotnog smera. Svaka osmatračnica bila je u potpunosti zakrčena ljudima koji su vatreno bacali u vodu svoje grehe, tako da je njihova grupa morala da nastavi do sledećeg stajališta nadajući se da su raniji posetioци već istrošili svoje obilne zalihe hlebova uskladištenih pored nogu. Sudeći po nezaustavljivim, uskvašenim kanonadama, čovek bi pomislio da se radi o najgrešnijim ljudima na svetu.

Da su živeli u vreme biblijskih čudesa, bruklajnsko Bikon jezerce bilo bi istog trenutka presušeno, momentalno pretvoreno u prljavu proključalu paru zbog božanskog besa, uništeno brže i temeljitije nego Sodoma i Gomora, a da se Svevišnji ne bi ni potrudio da potraži bar jednog pravednika kako bi mogao da im oprost.

Jedino su mogli da budu spašeni zbog Njegovog sažaljenja prema kolateralnoj šteti: patkama, guskama i kornjačama ili nekim drugim ugroženim malim stvorovima koji žive u toj vodi, a možda i zbog brige prema prirodnoj sredini ili želje da ne ugrozi cene skupim stanovima u zgradama koje su se graničile s jezercem.

-Glupave ptice,- Džoš pomisli dok je posmatrao podivljala pernata telesa kako pohlepno, bez zastoja proždiru izobilje raskvašenih, poluraspadnutih prestupa. Kljukane, *foie gras* guske barem imaju izgovor da ih se ne pita, pa njihova oštećena jetra može jedino da se pripíše bezdušnim hraniteljima životinja, a ne pohlepi.

Zbog debele kore namočenog hleba nad čitavim jezercem, nije bilo moguće oceniti da li ribe uopšte žive u mutnoj vodi ispod površine. Čak ni jak povetarac nije bio u stanju da namreška inertni, čorbasti sloj u talaščiće.

Rečeno im je da su ribe neophodne za uspeh rituala. Pošto nemaju kapke, oči su im večito otvorene i služe kao simbol stalne božanske zaštite nad jevrejskim narodom.

Videći omanje jato preuhranjenih gusaka salastih telesa kako se lenjo izležavaju na kosom travnatom nasipu uz vodu zatvorenih očiju sa čvrsto stisnutim kopcima, učini mu se da je možda po prvi put, shvatio pravi, istinski razlog za tužno i nepopravljivo, gotovo beznadežno stanje savremenog sveta.

PRIVREMENI POČINAK

Za Maricu Fišer-Čelanović

Pre dva sata Luka je rekao da će se javiti čim mamu smesti u kola. Za svaki slučaj Vesna još jednom proveri baterije mobilnog telefona i pogleda na časovnik koji je ravnomerno pulsirao crnim brojkama sa sitnog ekrana na slušalici. Od kada su razgovarali ostala je da sedi na natkrivenoj, kamenoj terasi pred kućom, jer je tu signal bio najjači, pažljivo položivši telefon na sredinu stola pored novina koje nije ni otvorila. Bilo bi besmisleno da ponovo zove muža i time mu samo stvara dodatni pritisak. On će telefonirati, kao što je obećao, nakon obavljenog posla.

Već duže vremena majka se nije osećala dobro. Sve češće je oslovljavala imenima nestalih ćerki Sare i Marte, čije je likove Vesna znala samo sa nekoliko fotografija. Kada je hiljadu devetsto pedeset druge prerasla petogodišnjju Martu, a četiri godine kasnije postala starija i od prvorođene Sare, svoj deveti rođendan Vesna je dočekala s olakšanjem, iako tada nije bila u stanju da to sebi tačno objasni, svesna da je napokon ušla u svoj vlastiti prostor gde je svako dalje poređenje s mrtvim sestrama postalo ne samo besmisleno nego i nemoguće.

Sada, gotovo pola veka kasnije, Vesna bi se nelagodno nasmešila svaki put kada bi joj se majka obratila kao detetu sve ređe pominjanim

imenima sestara prema kojima je Vesna još uvek gajila podsvesni otpor zbog neprikosnovenog, njoj nedostižnog savršenstva zauvek sadržanog u kratkim životima nastradalih devojčica.

Povremeno, majka bi se prenula. Kroz njena razlomljena, zamračena sećanja neočekivano bi doprlo Vesnino sredovečno lice sa sitnim borama, tamnim podočnjacima i prosedom kosom, potpuno nespojivim s glatkim, dečijim licima. Iznenada, svesna greške, gledala bi u Vesnu dugo i molećivo poput ukorenog psa, nemo se izvinjavajući što ju je svojom iluzijom povredila.

Vesna pomisli da je možda dobro što je svakim danom majka zaboravljala deo prošlosti, utešno što su se svakodnevno parale veze, postojano nit po nit, između poznatih lica i imena ljudi, da više nije znala gde se nalazi niti u kom vremenu živi i da su sve njene uspomene gubile redosled kao izmešani špil karata. To je izgleda bio jedini način da se bar na kraju oslobodi nepodnošljivog balasta krivice koju je čitavog života, nevešto, ali dosledno, pokušavala da prikrije pred Vesnom.

Pomerajući mobilni telefon sa jednog kraja stola na drugi, Vesna otvori novine i nastavi da odsutno luta prošlošću, kao da prolazi stazom odavno zapuštene bašte obrasle u duboki korov koju su neočekivano razotkrila nestvarna zbivanja iz nekoliko prethodnih sedmica.

Ugleda majku iz vlastitih, retkih ispovesti, kako u grupi starica i dece na drugoj strani poljane nemo traži lica Marte, Sare, a one s jednakom strepnjom gledaju u njenom smeru, strahujući za sudbinu žena koje su vojnici odvojili i ponovo započeli da sate-ruju u vagone. Poslednjeg čega se mama sećala, pre nego što su je Nemci odveli na prisilni rad u Litvaniju, bila su mršava, uplakana lica devojčica sa bakinim rukama zaštitnički prebačenim preko njihovih ramena. Mama je preživela. Godinu i po dana kasnije sama se vratila u Novi Sad.

Vesna pokuša da zamisli koliko će vremena Luki biti potrebno da majku spusti sa sedmog sprata na ulicu. Ona već duže vremena nije izlazila, jer su joj noge stalno oticale zbog starosti i davnih povreda sa zaleđenih baltičkih strništa, a kolena je nisu držala čak ni nekoliko koraka sa hodalicom.

Luka joj je rekao da od prethodne večeri nemaju struje, tako da lift ne radi. S obzirom na situaciju nije bilo verovatno da će tog dana

kvarovi biti otklonjeni. Najvažnije je da se sprema, koliko je to već moguće, i što pre krenu u pravcu mora.

Kada su ranije razgovarali Luka je svu hranu iz frižidera i špaiza već bio preneo u kola. Ako se putem bude pokvarila, jer nije imao leda, baciće je po dolasku u Tivat. Susede će zamoliti da pripaze na prazan stan ukoliko pre polaska uspe da ih nađe. Vesna mu je dala detaljne upute koje od njenih haljina da ponese i šta od maminih stvari da spakuje. Takođe mu je naredila, iako to ranije nije pomagalo, da se ne napreže suviše, da sve radi polako i bez nervoze, da predahne na svakom odmorištu i ne zaboravi da ima problema sa srcem.

Sada u mislima, Vesna je napeto pratila mukotrпно spuštanje, stepenik po stepenik, svesna bespomoćnog klecanja maminih kolena pri svakom novom koraku, sporosti njenog tromog, rano ostarelog tela i slabih ruku kojima neće moći da se osloni o gelender. Srećom, Luka se setio da ponese malu platnenu stolicu na rasklapanje, kako bi je podmetnuo pod majku ako bude započela da gubi ravnotežu. Ipak, postojala je opasnost, ma koliko bio spretan i pokretan, da neće uspeti da je zadrži, da će ga njeno kruto, inertno telo povući, pa će se zajedno, naglavačke, sunovratiti niz strmo i mračno betonsko stepenište.

Od početka bombardovanja majku je bilo nemoguće privoleti da napusti stan. Prvih dana napada porušen je petrovaradinski most Maršala Tita, podignut da zameni most Kraljevića Tomislava miniranog četrdeset prve. Tu su pored ruševina mađarski fašisti za vreme Novosadske racije devetsto četrdeset druge bacali Jevreje pod dunavski led.

Luka nije otišao u sklonište nego je s mamom ostao da gleda glasne eksplozije raketa kroz velike, poluotvorene prozore zamračene dnevne sobe. Tada je Vesni ispričao da su popucala sva stakla prema reci, a ona se nije setila da ga upita da li je i spomen-ploča s imenima žrtava na keju uništena.

Žena koja je pomagala oko staranja majke dolazila je sve neredovnije. Iz dana u dan, raznim smicalicama Vesna je pokušavala da privoli majku da krene s Lukom, međutim sva njena nastojanja da je primami pričama o vočkama u cvatu, pticama, pogledu na more i proleću, jedino su nailazili na staričin ljutiti otpor i nerazumno odbijanje da se pomeri. I pored slabosti i godina bilo je nemoguće prebaciti je do Boke bez njenog pristanka.

U jednom od svakodnevnih izveštaja Luka joj je ispričao da su prethodne večeri mama i on

zajedno sa balkona gledali u visoke, jarke plamenove kako sukljaju iz rafinerije nafte, dok su im crni, masni oblaci, zaklanjajući nebo poput crnih perjanica, punili grudi mirisom izgorenog mazuta. Sledećeg dana, prebijene kičme i novi most je ostao da leži zaronjen u Dunav. Stakla na svim prozorima od stana su se polomila, a Luka ih je zakrpio plastikom i kartonom. Sve češće je nestajala struja. U nekoliko navrata Luka je pokušao da majci objasni šta se događa, ali kad god bi seo pored nje, ona je uporno okretala glavu ne želeći da čuje bilo kakva objašnjenja.

- Majko, ne možemo ovde da ostanemo. Moramo da idemo. Opet nas bombarduju Nemci - u očajanju je rekao mami, već gubeći strpljenje njenim tvrdoglavim odbijanjem da ga sasluša.

Pomenom imena "Nemci", Luka je, izgleda, naposljetku ipak uspeo da dopre do njene zamršene, neprijemčive svesti. Kao da se najednom probudila, u strahu je raširila oči i dugo ga je ispitivački posmatrala proveravajući verodostojnost njegovih reči, da bi na kraju videći njegovo smrknuto lice nemo klimnula glavom i malaksalo klonula u fotelju dajući mu do znanja da je spremna za polazak.

Kuću na bregu iznad Tivta započeli su da grade pre petnaest godina na zemlji koju je Luka nasledio od dede. Kada su delili preostalu imovinu prepustio je sestrama porodičnu kuću u Kotoru, a zadržao polja, jer nije želeo da se imanje raspoređiva ili u bescenje proda, pošto one nisu imale nikakvog interesa za taj zapušten, zabačen prostor, zarastao u mrču, kamenite i neobrađivane preko pola veka.

Kao arhitekta, Vesna je napravila projekat za kuću, ali ponesena Lukinim zanosom, njegovom neizmernom radošću što će na kraju, nakon čitavog života provedenog u Novom Sadu, ipak nešto dozidati na nasledene temelje, ni on ni ona nisu mnogo razmišljali da li su u stanju da svojim prosečnim platama podignu to zakasnelo zdanje sasvim nesrazmerno s njihovim mogućnostima. Da nije došlo do raspada zemlje i svih sukoba koji su usledeli možda bi gradnju ipak polako priveli kraju, ali s ovim poslednjim bombardovanjem bilo joj je jasno da kuću neće nikada završiti.

Telefon napokon zazvoni. Iako joj je slušalica bila na domak ruke, Vesna sačeka da još dvaput zvoni. Već po boji Lukinog glasa, s olakšanjem zaključila da je sve u redu, što on i potvrdi obaveštavajući je mirno da se s

mamom nalazi u kolima i da se upravo spremaju da krenu. Očekivao je da će glavni putevi biti meta, a nije ni znao da li je moguće zaobići već srušene nadvožnjake i mostove, odlučio je da se do obale pokuša probiti sporednim cestama. Dok bude vozio, objasnio je, slušaće radio, pa će po vestima, ovisno o bombardovanju tog dana, prilagoditi svoju trasu. Javiće se s puta kad god bude mogao. Čula je kako mami govori da Vesna želi da je pozdravi. U slušalicu Vesna s naporom promrmlja nekoliko ohrabrujućih, nežnih reči, međutim mama je ćutala ne pokazujući da li je bilo šta razumela niti da li zna s kim govori. Luka doda, kao da mama odgovara, da joj je udobno na stražnjem sedištu sa mnogo jastuka i da će putem nastojati da odspava tako da će vožnja proći još brže. Na kraju napomene da imaju dovoljno benzina i hrane, da se neće zaustavljati, pogotovo ne na mestima gde staju vojni kamioni.

- Luka, vozi pažljivo i oprezno. Nigde vam se ne žuri. Najvažnije je da bezbedno stignete - čula je sebe kako govori, istovremeno uviđajući besmislenost svog saveta.

- Biće sve dobro. Ne brini, - on doda suvo i prekine vezu.

Luku i mamu Vesna nije videla već više od mesec dana. Prvih dana po napadu, smatrali su da je najbolje da privremeno ostanu gde jesu, ubeđeni da će doći do nekakvog sporazuma, da Zapad ne želi da ih pobije, da će se iznaći prihvatljivo rešenje, bilo kakvo rešenje, koje će zaustaviti dalje bombardovanje, ali kako je vreme prolazilo postalo im je jasno da je njihova nada jednako neosnovana kao i vera u početnim danima raspada Jugoslavije, da će razum prevladati, a zemlja u nekom vidu ipak opstati.

Celog života Vesna je osećala skriveni otpor prema roditeljima, besprema prema neshvatljivom slepilu, nerazumnoj, samoubilačkoj inertnosti koja ih je sprečavala da pobegnu iz Novog Sada, čak i posle racije. Tada su poslušno čekajući celu noć u redu da budu streljani, čudotvorno spašeni od strane mađarskog vojnika čija je žena bila pacijent Vesninog oca. Nakon što su se u zoru vratili kući, našli su susede kako iznose fioke prepune stvari iz njihovog stana. Zatečeni neočekivanim povratkom vlasnika, komšije su bez reči fioke odlagali po stepeništu, a njeni roditelji su svaki predmet pažljivo vratili na mesto i nastavili da žive u istoj zgradi.

Vesna je majku i oca volela kao da im je roditelj, a oni invalidna deca, oduvek svesna da treba da ih štiti zbog njihove trajne, nezalečene ranjivosti. Ipak, povremeno je dobijala želju da ih bespoštedno izudara, premda je znala da prošlost ne može da se izmeni, izgubljeni životi povrate,

pogrešne odluke opovrgnu. Poput njih samih, smatrala ih je odgovornima za smrt ćerki, a takođe nije mogla da im oprostí što su kao odjek u nju usadili osećanje gubitka od rođenja.

A sada u ironičnoj simetriji, izgleda neizbežnoj u ovom delu sveta, u presudnim trenucima ona se pokazala jednako slepom kao nekada njeni roditelji. Samo tri dana pre početka bombardovanja, sita stalne gložnje na poslu - besmislenih kavgi nemoćnih u zamci zemlje pod sankcijama, potištena zbog iznenadnog odlaska sinova za Ameriku, premorena negom majke čije se stanje jedino moglo pogoršavati, odlučila je da pobegne na more ne bi li na nedelju dana u osami sve zaboravila. Jednako nesvestan situacije, videći kako se lomi, Luka je ohrabrivao da putuje.

Zar je moguće da nije predosetila šta će se dogoditi? Da polazeći na more nije bila svesna da su avioni Atlantskog pakta već razmešteni po pistama okolnih zemalja, spremni za napad, čekajući još jedino na ugovoreni znak; da tokom svih ovih godina nije bila u stanju da nazre sasvim jasno ucrtanu putanju koja vodi prema ovakvom tragičnom ishodu; da se samo dva meseca ranije protivila odlasku sinova za Ameriku preko njoj nerazumljive lutrije, apsurdnog koncepta po kojem su Sjedinjene Države delile zelene karte novim useljenicama iz zemalja osuđenih na propast; da joj se činjenica da odlaze bez završenog fakulteta činila presudnom u tom trenutku. Sada najednom, suočena s vlastitom pogrešnom procenom situacije, s nepopravljivim razdorom preko naoko običnog života, s besmislenim, neostvarivim, dugoročnim planovima i nadom, po prvi put je bila u stanju da istinski shvati i oprostí davnašnje slepilo svojim roditeljima.

Ispod trema pred kućom, na strmom, visokom poluostrvu koje je delilo, sa poluostrvom na suprotnoj strani kod Veriga, duboki zaliv u dva jezera, prema moru su se terasasto spuštali maslinjaci, polja smokava, badema i vinogradi. Sa desne strane, na najbližem brežuljku talasaste padine, nešto uzdignu-tijem od njihovog poseda, stoji crkvice Svete Petke sa tri zvona u tri trolista kamena luka iznad pročelja i zasvođenim ulazom iza ravno dozidanog groblja. Sa leve strane, mnogo niže uz obalu, leži Tivat s kućama i zelenim ostrvcima kao na dlanu, a na zagrađenom horizontu oštri hrbat odvaja Boko-kotorski zaliv od otvorenog mora.

To grubo grotlo osamljenog fjorda izgleda još dublje, zatvorenije, sa svojim protusvetom - jasnim odrazom sivih, surih litica i nebom, zarobljenim kao na dnu bunara, u stakleno-modroj glatkoći mora.

Iako u potpunosti svesna neizmerne, divlje lepote koja je okružuje, Vesna je istovremeno osećala da ne pripada tom kraju, barem ne na način na koji je tim strmoglavim vrlinama i moru pripadao Luka. To je bilo njegovo carstvo, oblast u kojoj je opet postajao dečak, stalno iznalazeći tajanstvene putokaze prema prošlosti na mestima gde je ona jedino videla zapuštene voćnjake, jednostavne kamene kuće, jedva primetne ostatke zidova ili već odavno napušten, od soli izjedeni put. Svaki korak njemu se obraćao jasnim, njoj nevidljivim porukama, kao da su svih tih godina začaurene, strpljivo čekale da Luka ponovo naiđe, dok je ona, bez obzira na vreme koje je tu provodila i dalje ostajala tuđin.

Po sredini vidljivog dela zaliva, u ravnoj liniji s kućom, ležala je mrtvo ukotvljena, lađa pored lađe, čitava siva flota bivše jugoslavenske ratne mornarice. Kao da ih slaže u stovarište starog željeza, polako gomilajući krstarice i razarače svakim novim povlačenjem sa nekadašnje zajedničke obale, armija je od neupotrebljivog brodovlja povezanog metalnim mostićima i izukrštanog mrežom kablova, tu stvorila plutajuće ostrvo, žalosno stešnjeno u zaštićenom oknu zatona. Povremeno, Vesna je po palubama mogla da nazre osamljene mornare koji su nešto sređivali, čistili ciradom prekrivene topove, raznosili metalne kante, pa opet nestajali u potpalublju.

Gledajući kako se topli vazduh podiže u talasima, poput lepljive, sirupaste otopine na mestima gde je jarko prolećno sunce nemilice udaralo po zarobljenom metalu načetom rđom, Vesna se zapita da li će i ova nasukana, beskorisna flota s kojom ne mogu da brane ni tih nekoliko preostalih kilometara obale, takođe doći na red. Ratno stanje, koliko je mogla da oceni, nije podstaklo dodatnu aktivnost na brodovima, niti su ove lađe mogle da predstavljaju bilo kakvu pretnju. Pa ipak nakon četrdeset dana bombardovanja sa sedamsto aviona, snage Atlantskog pakta započele su da gađaju ista mesta po drugi ili treći put, tako da je ovo bila jedna od retkih preostalih meta koju su još uvek mogli da unište.

Kako li će samo izgledati dolazak Luke i majke, pomisli, ako se upravo u trenutku kada budu stigli, bombarderi stanu obrušavati na zaspalu flotu u zalivu.

Luka se ponovo javio. Uspeli su da napuste vođovodansku ravnice i da se domognu prvih

šumovitim brežuljaka, neravnog terena koji je po njegovom mišljenju bio mnogo bezbedniji. Mama je dobro. Doduše ne govori i neće ništa da jede i pije. On nije umoran, tako da će nastojati da se ne zaustavlja dogod bude mogao. Uslovi vožnje su dobri. Na cestama gotovo da nema automobila. Tu i tamo viđa vojna vozila, ali o tome ne želi da naklapa. Nakon toga nastavio je da se javlja iz sata u sat.

Tokom svih ovih presudnih godina Vesna nije mogla bilo šta da izmeni kao što to nije pošlo za rukom ni generaciji pre njene. Tačan uvid u političku situaciju, detaljne analize svakog beznačajnog pregovora i svakodnevne procene, članci i statistika nisu joj davali nikakvu prednost u toj pometnji i osposobljavali da i najmanje utiče na događaje o kojima su im ovisili životi. Postalo joj je jasno da svo to mnoštvo podataka, slika i izveštaja od kojih nije uspevala da se odbrani niti u snu, ne predstavljaju ništa više od potpuno beskorisne ali uspešne iluzije njenog doba. U čemu je onda razlika između ovog vremena i vremena njenih roditelja, ako uopšte ima razlike? Verovatno samo u tome što bi sada mnogobrojni televizijski komentatori digitalnim kamerama visoke rezolucije, iz minuta u minut sledili stočne vozove dupkom pretrpane otpisanima na putu za logore, a njena baka se možda javila mobilnim telefonom pre ulaska u gasnu komoru. I to je sve.

Sto deset kilometara do Boke. Luka i majka još uvek moraju preći mnoštvo planinskih puteva pored strmih jazova jedva vidljivih reka, loše ceste izje-denih branika, istrošenog kolovoza, izrovanih kraterima bombi, sve to treba prevaliti da se stigne do mora. A iz časa u čas zaliv je postajao sve mračniji.

Kada im je preostalo samo trideset kilometara mogla je napokon da se bar malo opusti, ali nije smela da se prerano raduje. Još uvek se plašila neosnovane nade, kao da su ih tokom čitavog opasnog puta jedino štitili njena stalna zebnja i strah. Činilo joj se da bi čak i sada najmanje klonuće ili vera u srećan ishod, mogli da poremete ravnotežu koju je stvorila i dovedu do presudnog udesa na samom domaku cilja.

Za nešto više od pola sata biće ovde. Gladne, preplašene i umorne moraće ih tetošiti kao decu. Da li je moguće da je svega jedan dan prošao od prvog jutarnjeg razgovora do ove poslednje potvrde da su u blizini kuće, a da za sve to vreme ona nije ni napustila trem? Tek tada se priseti da je nameravala ispeći buhtle za koje nije preostalo vremena. Za mamu još

uvek može da pripremi već skuvanu pileću supu, treba samo da je podgreje i ubaci testeninu, macesa za knedle nije imala, a Luki će ispržiti ribu koju je kupila juče i ostavila da se odledi u frižideru. Ni ona nije ništa jela od kada su krenuli iz Novog Sada. Jedino je popila tri džezve kafe, i sudeći po pepeljari, popušila najmanje dve kutije cigareta.

Bilo je čudno sa koliko su samo lakoće, i pored bombardovanja, sasvim prirodno, opet ušli u svakodnevnu rutinu zajedničkog življenja. Ustajali su rano, sa samim svitanjem, jer su već do deset uveče gasili svetla i odlazili na spavanje. Uz crnu kafu, bez reči, Luka i Vesna bi odslušali najnovije vesti, a odmah zatim, neumiven i neobrijan, Luka bi besomučno krenuo u sređivanje bašte i voćnjaka žestinom koju poljski radovi nisu zahtevali. Ove godine bademi su im izuzetno dobro rodili. U stalnom kockanju s februarskim mrazem rani cvat voćki je pobedio.

Svakog jutra Vesna bi prvo okupala i obukla mamu, posela je u veliku pletenu stolicu okrenutu prema zalivu i nahranila milihbrotom umočenim u belu kafu, kao nekada dok je na isti način hranila decu. Kašastu smesu polako je odlagala majci u usta pazeći da se starica ne zagrcne, a zatim pažljivo hvatala odbegle kapi tekućine sa uglova usana. Decu je bila u stanju da očisti samo jednim brzim potezom kašike, dok je na majčinom licu bela kafa zaostajala u gustoj mreži sitnih bora.

Nakon doručka, polako izgovarajući svaku reč, glasno bi majci čitala članke iz novina, a onda videći kako joj pogled odsutno luta preko zaliva, upitala - Da li da nastavim? Majka bi potvrdno klimnula glavom, a Vesna bi poslušno nastavila da čita, nesigurna da li je starica sluša ili možda čuje neko drugo štivo, a pred očima se bez reda otiskuju nepovezane slike zaostale u svesti, slobodno plutajući niz struju zamagljenih sećanja. Kako se njihova kuća nalazila dosta visoko iznad zaliva, preko velike antene na krovu, uspevali su da direktno hvataju italijanske televizijske programe. Tih dana nisu im bili zanimljivi. Iako ih je delio samo Jadran, u tom trenutku nisu imali ničeg zajedničkog s preteranom razdraganošću najavljiivača sa suprotne obale, stalnim pričanjem i reklamama, starim ljubavnim šlagerima i izveštačenim smejanjem poznatih gostiju u studiju. Jedino su se prisiljavali da redovno prate konferencije za štampu vrhovne komande Atlantskog pakta. Jednako nestvarne izveštaje o najnovijim vojnim dejstvima slušali su gotovo nezainteresovano, nesigurni šta da misle, ne uspevajući da iz mnogobrojnih detalja izdvoje bar

poluistinu, niti da ocene pravi učinak rušilačke moći te ogromne, na njih uperene, bezlične sile.

Pete sedmice bombardovanja za port-parola Atlantskog pakta postavljen je nemački generalmajor Walter Jertz. Pogrešno je izgovorio imena gradova i sela, reka i planina. Izgledalo je kao da sredovečni, službeni zastupnik NATO-komande bez žara ređa detaljnu mapu čitave zemlje. Vesna i Luka nisu bili sigurni da li je taj glasnogovornik Atlantskog pakta bio odabran slučajno ili namerno. Teško je bilo reći da li se radilo o nemačkom izravnjavanju računa za poraze u ratovima od pre pedeset četiri ili osamdeset i jedne godine, američkim slepilom da primete ironiju novonastale situacije, osvetom, sveopštom neosetljivošću ili željom da nanese na uvreda peče što više.

U predvečerje, ona i Luka seli bi na terasu pored majke i bez reči, uz čašu vina i suve smokve dokono posmatrali avione koji su se nakon bombardovanja, napuštajući kopno u dugačkoj liniji, vraćali za Aviano, vojnu bazu negde severno od Venecije. Pošto je za pilote bilo bezbednije da ne sleću s municijom, nepotrošene bombe svakodnevno su izbacivali u otvoreno more pored plaža sa vanjske strane zaliva. Kao da se mreste, iz svojih mehaničkih utroba, avioni su ravnomerno istiskivali preostali teret: sitna, crna zrnca, sa trema ne veća od semenki maka.

Dok bi na dno zaliva već uveliko plegao sivkasti suton, a njihova kuća tek utonula u meku senku okolnih planina, bombarderi koje su pratili pogledom još su dugo plovili, a zatim jedva vidljivi nestajali kao mrki krstovi prema, zaostalom sjaju kasnog, popodnevnog sunca. Biće kiše, neočekivano bi rekla mama prekidajući ćutanje, misleći da su avionski motori potmula grmljavina letnje oluje.

Da li se radilo o novom ratu, vojnoj operaciji, odmazdi ili agresiji Atlantskog pakta, Ujedinjenih nacija, Sjedinjenih Država i Zapadne Evrope ili čitavog sveta protiv krnje Jugoslavije, Srbije, jednog čoveka, socijalističke vojske ili paravojnih, nacionalističkih formacija, za njih kao posmatrača, slučajne svedoke i taoce u krajnjoj liniji nije predstavljalo nikakvu razliku. Oni će nastradati, jer su se slučajno našli na krivom mostu, u krivoj televizijskoj stanici, putničkom vozu na pogrešnoj koti pruge ili na najvišem spratu krive stambene zgrade. A sledećeg dana preko televizije njihova

obezbeđena sekunda svetske slave biće bezimena i šturi izveštaj staloženog port-parola vrhovne komande Atlantskog pakta u besprekorno ispeglanoj uniformi na konferenciji za štampu, s kratkim izvinjenjem zbog neispravnog sistema za navođenje raketa, netačnog proračuna pilota, loše vidljivosti ili jednostavno ljudske greške koja ne zahteva dalje objašnjenje do novog vojnog izveštaja. Kao kolateralna šteta u zemlji osuđenoj da nestane, s dobro prostudiranom neodređenošću tog izraza, niko neće snositi odgovornost za njihovu slučajnu, nevažnu smrt.

U subotu 15. maja 1999. pedeset trećeg dana bombardovanja Vesna je našla majku ukočenu u stolici kada je otišla da joj odnese ručak. Suzbijajući paniku, Vesna brzo odloži tanjir sa supom i kašiku na obližnji sto, otkopča majci bluzu i šaku stavi na njene još uvek mlake grudi. Zatim podiže staričinu ruku oklembesenu preko naslona stolice pritiskajući palac na ručni zglob pored istetoviranih brojeva, ratnim žigom kojeg je majka s nelagodnošću, čak i leti, prikrivala dugačkim rukavima. Cifre su već bile delimično izbledele u tamno-sivu boju. Vesna bezuspešno nastavi da traži puls iako je po opuštеноj vilici i poluzatvorenim, odsutnim očima bilo očito da je majka mrtva.

Sledećeg dana sahranili su je na susednom brežuljku, groblju ispred crkve Svete Petke, samo u prisustvu Vesne, Luke i njegove rodbine, tiho, bez ikakvih govora ili rituala.

Već se bilo uveliko razdanilo kada se Luka pojavio na terasi. Kao i svakog jutra krene da razlaže detaljne planove šta sve mora da se uradi tog dana. Odlučio je da se nakon doručka spusti u Tivat da vidi da li možda ima sveže ribe.

Svega nekoliko minuta nakon što je Luka zašao iza okuke u svojoj besmislenoj potrazi za ribom, Vesna primeti čoveka u tamno-sivom odelu sa zagasito crvenom kravatom kako se polako penje prilazom prema kući. Nijednom ne pogledavši u njenom smeru, nesvestan da ga Vesna posmatra sa polumračne terase, zastajkivao je pri svakom koraku i sebi nešto glasno govorio, neprirodno gestikulirajući rukama, kao da uvežbava recitovanje estradne poeme.

Kada se približio baštenskoj kapiji Vesna prepozna Ratka Tomanovića, suseda iz kuće niz cestu sa leve strane, nekih stotinak metara od njihovog prilaza. Zbog brežuljka pokrivenog borovim šumarkom koji ih je delio, sa njihovog trema jedva se nazirao samo gornji deo krova kuće Tomanovića. Pošto su se u Tivat uvek spuštali kolima retko su ih viđali. Ponekad u samoposluzi ili na plaži, zastali bi da se pozdrave,

ali Ratko je uglavnom pričao s Lukom o ljudima koje Vesna nije poznavala.

Gospodin Tomanović je podigao pogled tek kod samih stepenica terase, ali se nije iznenadio što Vesna tu sedi za stolom. Ona se pitala da li je razgovarao s Lukom koji je morao da se s njim mimoiđe na cesti.

- Lijepo vam je ovdje. I crkva se dobro vidi - zaključi, pokazujući prstom u pravcu Svete Petke.

Na reveru sakoa Tomanović je imao ušivenu široku, crnu traku, od veštačke svile ili nekog sličnog, suviše sjajnog materijala.

- Umro mi je otac - reče, primetivši Vesnin pogled.

- Zao mi je.

Odbije kafu i sok što mu je Vesna ponudila pravdajući se kiselinom u stomaku.

- Znae gospođo, za vječeru izijo cijeli pjat ugora, popio čašu vina i legao u postelju. A ujutro se nije probudio. Danas jesmo - sutra nijesmo. Tako vi je to...

- Kada bi čovek mogao izabrati, to je najbolji način da se ode.

- I ja to mislim. Tješi me ipak da je imao lijep vijek. Devedeset i jednu! A nikad nije bio u bolnicu. Na kraju, sve nas to čeka. Tako vi je to.

Vesna poslušno klimnu glavom.

- Sigurno to isto osjećate i u vezi vaše majke. I ona je bila sličnih godina kao moj otac.

- Da. Naravno. Mama je imala navršenih osamdeset osam.

- To je lijepa starost. Ali kud baš sad usred ovog čuda. Ni čestiti se sanduk ne može nač. Smutna vrijeme. Tako vi je to.

- Da - ponovo potvrdi Vesna.

- Moj je otac bio šesan, naočit čovjek, gospođo Vesna. Svidio bi se vašoj majci. Sjećam se ja nje dobro kad bi s vama dolazila preko ljeta, ali nije voljela da se kupa: sjedila bi ispod tamarisa uz more i čitala. Jel' tako?

- Da. Tačno.

- Bila je malo poteža žena. Jel' tako?

- Jeste, jeste. Vidim da se sećate.

- I eto, došla ondje iz Novog Sada i pasala bogu na istinu. A kako se ono zvaše majka?

- Julija Rozenberg.

- Kako?

- Julija Rozenberg. Devojačko ime bilo joj je Vajs.

- A tako, Rozenberg kažete, to po vašem ocu?

- Da.

- Zanimljivo. To stvarno nisam znao. Vidite, gospođo Vesna, mi smo od pamtivijeka u ovim krajevima. Siguran sam da ste čuli za našu porodicu. Moj je otac cijeli svoj život proživeo

ovdje. Teško se nađe ljepše mjesto na svijetu, pa zašto da se bilo gdje ide. Znae, tata se nije bojao smrti. Nije bio baš neki vjernik, ali uzdao se u nešto. Ušao je u Partiju odmah poslije rata, moralo se. Sjećate se kako je bilo. Nisu ljudi imali izbora. Mi djeca smo s našom babom išli u crkvu, međutim on se nije nikada bunio. A sigurno je znao. Šteta da ga niste upoznali. Još je moj ćukundjeda davao pare za održavanje ove naše Svete Petke. Porodična tradicija. A sad najednom nema više mjesta na groblju. E moja gospođo, šta da vam kažem?

- Zao mi je. Kada je mama umrla Luka je razgovarao s Ocem Aleksandrom. Groblje je odmah tu, u blizini kuće. Rat je. Nije bilo izbora - zastajkujući odgovori Vesna, ljutita na sebe što se pravda.

- S Ocem Aleksandrom, znači. Poznajem ga ja dobro, zlatan čovjek, ali trebao je ipak ljude pitati. Ne mislim ništa loše, ali pogotovo kad je neko druge vjere. Moj je otac uvijek govorio: Neće mi biti teško otići jer znam da ću imati najljepši pogled na Boku koji se može zamisliti. I šta ćemo sad? Nema više mjesta.

- Sigurni ste?

- Ni jedno.

- Možda bi groblje moglo da se na neki način proširi.

- Će bi moglo da se širi, moja gospođo. Vidjeli ste i sami one međe. To je sve nasuto da se napravi oni mali dolac za groblje. Neće bogumi sad moj otac Đuro Jokov ispod međe u one lomine.

- I šta predlažete?

- Pa mislili smo, kako nema izbora, da se možda naš otac pokopa zajedno s vašom majkom.

Od samog početka razgovora Vesna je očekivala da će njen nepozvani gost izneti baš takav predlog. Ali sada nakon što je Ratko Tomanović sasvim određeno izrekao svoj zahtev ili molbu, krv joj navre u lice, a grlo se stisne tako da nije uspevala da proguta pljuvačku koja joj je lepila jezik za nepce, premda nije bila sigurna da li je ljuti drskost te ideje ili će zbog svega što se poslednjih meseci događalo iznenada nekontrolisano zaridati.

- To nije tako loše rješenje. Zašto bi to smetalo našim roditeljima?

- Gospodine Tomanoviću, nisam kompetentna da kažem šta bi "našim roditeljima" odgovaralo, a šta ne bi.

Vesna je reagovala grublje nego što je nameravala. Primeti da se gospodin Tomanović preznojava i okleva s odgovorom ne želeći da dalje zaoštri situaciju, svestan da bez njenog pristanka ne može da pokopa svog oca u grob njene majke.

- Moj otac je bio šesan, naočit čovjek, onako pravi junak, sve do kraja. Veliki, sijedi brkovi. Plećat. Usukan. Voljele ga žene i te kako. A i vaša mama je imala lijepo lice, naročito one velike, crne oči - prava dama. On udovac već tolike godine, a ona udovica...

Vesni je, bilo je to očito, da je Tomanović nastoji odobrovoljiti šalom, ali pošto se i sam osećao nelagodno u neuspelom pokušaju da bude duhovit, svoje primedbe je izgovarao bez imalo lakoće, teško i sporo, kao da se iza svake reči nalazi zapeta. Kako mu je postalo jasno da ovim pogrešnim pristupom samo još više umanjuje šanse svog oca, zapetljao se, nesiguran na koji način da se izvuče.

- ... pa eto može im biti lijepo zajedno.

Vesnu neočekivano zahvati nekontrolisan smeh zamišljajući kako mrtvački sanduk starog Đure Jokova vatreno zaskače, poput podivljalog pastuha, na mrtvački sanduk njene majke. Pokušavajući da smeh što brže suzbije, rukom prekrije usta, pa nastojeći da se iskašlje ispusti poluglasni, hripavi zvuk sličan grcanju.

- Jao, izvinite, gospođo. Nadam se da se niste uvrijedili. Ja se to šalim, onako, od muke. Znam da nije trebalo. Žao mi je.

- Ne brinite, gospodine Ratko. Sve je u najboljem redu. Život je, u stvari, veoma smešan. Zar to niste primetili?

Gospodin Tomanović se zbuni, nesiguran kako da odgovori na njeno nelogično pitanje.

- Znete, od svega mi je najvažnije da ispunim očevu posljednju želju, jer bez toga nema mira ni njemu ni meni. Nemojte se ljutiti, ali treba da znate, mi smo upravo dobili neki novac i dobro bi vam platili za vašu uslugu. Samo recite - "da"- i siguran sam da ćemo se oko svega lako nagoditi.

Od Luke je čula da je gospodin Tomanović za male pare upravo prodao mafiji iz Podgorice kitnjastu, porodičnu palatu s lepim venecijanskim prozorima u srcu starog Kotora. Godinama zapuštena i delimično nacionalizovana pod komunizmom, zgrada je pretvorena u javnu kuću s devojkama iz Ukrajine i Moldavije, zarobljenicama jedva nešto starijim od šesnaest godina. Bio je to unosan posao sa tolikim vojskama mirotvoraca pod zastavom Ujedinjenih nacija u susednoj Bosni i Hercegovini i sve mnogobrojnijim trupama međunarodnih humanitarnih organizacija svih boja i provenijencija.

- Gospođo, ne morate mi za sada ništa odgovoriti. Znam da vas je sve ovo strefilo, onako, kako da kažem, iznenada, kao i mene. Jasno mi je da prvo želite razgovarati s mužem. I o svemu malo razmisliti. Ali eto, u ovakvim situacijama ljudi se moraju međusobno pomagati. Biću slobodan da opet navratim večeras, pa ako možete, moju ponudu prodiskutirajte s Lukom. Znete, ja i on se poznajemo još iz djetinjstva.

- Da, Luka mi je rekao da ste išli skupa u osnovnu školu.

- Jedino, tata je prekjučer otišao. Nema se mnogo vremena. Ali neću vas više zadržavati. Siguran sam da imate posla.

Vesna se spusti s gospodinom Tomanovićem niz stepenice sa terase i isprati ga popločanom kamenom stazom ovičenom žbunovima lavande sve do poluotvorenih baštenskih vrata. Tu se dugo s njim rukovala i još jednom obećala da će razgovarati s Lukom čim se vrati kući, iako je bila potpuno sve-sna da za to nema nikakve potrebe.

Tucanik se ravnomerno krunio pod cipelama gospodina Tomanovića dok je stisnutih ramena i pognute glave, sporim korakom silazio niz strmu kosu. Samo je jednom ili dvaput, pre nego što je nestao iza okuke s nepoverenjem podigao pogled prema nebu gde je kroz niske oblake dopiralo potmulo brujanje dalekih i nevidljivih motora.

Trebalo je da gospodinu Tomanoviću kaže da se samo malo strpi do kraja bombardovanja. Da oca privremeno smesti, čak i ako to nije najzgodnije, na groblje u Tivtu ili Kotoru, ne duže od nekoliko meseci, najviše godinu dana, jer je ta kratka odgoda ionako beznačajna prema večnosti. Onda, kao dobar sin, može još jednom da ga sahrani sa svim počastima, molitvama i cvećem. Starac je to sigurno zaslužio samom činjenicom što je toliko dugo živio.

Uskoro će jedno mesto na slikovitom visu pored kamene crkvice Svete Petke biti ponovo slobodno. I pored veličanstvenog pogleda na modri zaliv usađen među sivim, raspucalim stenjem, i pored tišine, prijatnog mirisa borove smole i soli koji se uvek osećaju na toj padini iznad mora, mama će se vratiti, čim bude mogla, u ravnicu, na jevrejsko groblje u Novom Sadu, gde je očekuju. Trebalo je da to odmah kaže gospodinu Tomanoviću. Tamo će u miru počivati pored tate i prijatelja. Koliko dugo teško je predvideti; sve do sledećeg bombardovanja, do novog rata, do sveže krvi, sve dok neke uvek nanovo probuđene senke noću ne is crtaju kukaste krstove katranom po spomenicima ili razmrskaju mermerne ploče nad mrtvima. Ne treba suviše očekivati od života niti od smrti, a još manje polagati nadu u nova vremena. Vesnin je propust bio što ranije nije nazirala mutni obris budućnosti kako na horizontu u zasedi strpljivo vreba.

OBAVEŠTENJE

Susret sa **Gordanom Kuić**, književnicom iz Beograda, 3. decembra 2013. u 18 časova u rezidenciji Semjuela Šlezingera, počasnog konzula Republike Hrvatske, Savijon, HaGiva 13